



SOCIAL
FORSKNINGS
INSTITUTTET

HVAD KVINDER OG MÆND BRUGER TIDEN TIL

– om tidsmæssig ligestilling
i danske familier

METTE LAUSTEN / KAREN SJØRUP



03:08

HVAD KVINDER OG MÆND BRUGER TIDEN TIL

– om tidsmæssig ligestilling
i danske familier

METTE LAUSTEN

KAREN SJØRUP / CENTER FOR LIGESTILLINGSFORSKNING

KØBENHAVN 2003

SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTET

03:08

FORORD

Tidsanvendelsesundersøgelsen 2001 er en videreførelse af rækken af tidsanvendelsesundersøgelser, der tidligere er udført i Danmark i 1964, 1975 og 1987. I rapporten her er resultaterne fra 2001-undersøgelsen brugt til at analysere forskelle og ligheder mellem kvinder og mænds tidsforbrug til hhv. erhvervsarbejde, husholdningsarbejde og fritid. Rapporten giver den statistiske baggrund for nogle af de debatterede emner og påstande omkring kvinder og mænds tidsforbrug, som for eksempel at mænd er mindst sammen med børnene, eller at mænd bruger deres tid på arbejde og fritid, mens kvinder bruger deres tid på familie og børn. Rapporten er den tredje i rækken af rapporter baseret på tidsanvendelsesundersøgelsen 2001, de to første behandlede hhv. tidsanvendelse ud i et velfærds-mæssigt perspektiv og etniske minoriteters tidsforbrug.

Rapporten er skrevet af lektor, cand. scient. soc. Karen Sjørup, centerleder af Center for Ligestillingsforskning, Roskilde Universitetscenter, der har udarbejdet kapitel 1 og forsker, cand. oecon. ph.d., Mette Lausten, der har udarbejdet kapitel 2-6. Stud. scient. soc. Anne-Kirstine Damsager og stud. polit. Fredrik Gerstoft har stået for bearbejdningen af dele af data-materialet. Programleder Jens Bonke deltog i forberedelsen af projektet.

Cand. scient. pol. Kim B. Knudsen og cand. mag. Mette Lykke Nielsen fra Center for Ligestillingsforskning, og lektor ved Økono-

misk Institut, Københavns Universitet, Birgitte Sloth, takkes for kommentarer til tidligere udkast af rapporten.

Indsamlingen af data til Tidsanvendelsesundersøgelsen 2001 er finansieret af Socialministeriet, Forbrugerstyrelsen, Beskæftigelsesministeriet, Finansministeriet og Ligestillingsministeriet. Nærværende rapport er finansieret af Center for Ligestillingsforskning.

København, maj 2003

Jørgen Søndergaard

INDHOLD

	RESUMÉ	8
	Primære behov	8
	Erhvervsarbejde	9
	Husholdningsarbejde	9
	Fritid	10
	Danmark vs. udlandet	11
1	INDLEDNING	12
1.1	Hvad har tid med ligestilling at gøre?	12
1.2	Den bundne tid	13
1.3	Fleksibel tid	14
1.4	Mod ligestilling af tiden	17

2	DANSKE KVINDER OG MÆNDS TIDSANVENDELSE	20
2.1	Kvinder og mænd 2001	21
2.2	Kvinder og mænd gennem livet	25
2.3	Kvinder og mænd i forskellige lande	28
2.4	Kvinder og mænd i 1960'erne, 1970'erne, 1980'erne og i 2001	31
3	DANSKE KVINDER OG MÆNDS ERHVERVSARBEJDE	36
3.1	Hvor meget arbejder danske kvinder og mænd	36
3.2	Hvornår arbejder danske kvinder og mænd	41
3.3	Hvor fleksibelt er kvinder og mænds arbejde	43
4	DANSKE KVINDER OG MÆNDS HUSHOLDNING SARBEJDE	46
4.1	Hvor meget arbejder kvinder og mænd i hjemmet	46
4.2	Hvornår arbejder kvinder og mænd i hjemmet	51
4.3	Hvor fleksibelt er kvinders og mænds husholdningsarbejde	54
4.4	Omsorg over for børn og ældre	56
5	DANSKE KVINDER OG MÆNDS FRITID	60
5.1	Hvor meget fritid har danske kvinder og mænd	60
5.2	Hvornår holder kvinder og mænd fri	63

6	UNDERSØGELSESMETODE	66
6.1	Formålet med rapporten	66
6.2	Undersøgelsesmetoden	67
6.3	Tidsdimensionen	68
6.4	Grupperinger	69
	 BILAGSTABELLER	 72
	 LITTERATURLISTE	 82
	 SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTETS SKRIFTER SIDEN 1.1.2002	 86

RESUMÉ

Formålet med denne rapport er at give en beskrivelse af kvinder og mænds tidsanvendelse i 2001. Det daglige tidsforbrug er opdelt i fire hovedkategorier: primære behov, erhvervsarbejde, husholdningsarbejde og fritid, der hver er inddelt i forskellige aktiviteter.

Ser vi på danskerne som et hele, uanset køn, bruger vi i gennemsnit $10\frac{3}{4}$ time på søvn, spisning og personlig pleje, $4\frac{3}{4}$ time på arbejde, inklusiv uddannelse og transport til/fra arbejde, 3 timer på husholdningsarbejde og $5\frac{3}{4}$ time på fritid hver dag.

Kvinder og mænd minder meget om hinanden, hvad angår tidsforbrug, dog er der visse forskelle, der går igen uanset alder og baggrund. Kvinder bruger i gennemsnit 21 minutter mere på primære behov og godt 1 time mere på husholdningsarbejde end mænd. Til gengæld bruger kvinderne knap 1 time mindre på erhvervsarbejde og har cirka $\frac{1}{2}$ time mindre fritid pr. dag end mændene.

Primære behov

Til hverdag bruger kvinder og mænd ca. 10 timer til søvn, spise og personlig pleje. Dette stiger med 2 timer til weekenden, så halvdelen af døgnet på lørdage og søndage bruges på de personlige fornødenheder.

Kvinderne bruger til hverdag 10 minutter mere på søvn og 10 minutter mere på personlig pleje end mændene. I weekenden er for-

skellen mellem kvinder og mænd kun 10 minutter, der udelukkende går til kvindernes personlige pleje.

Taget som gennemsnit går kvinder og mænd i seng kl. 23, uanset om det er hverdag eller weekend. På hverdagsmorgener bruger kvinder og mænd ca. ½ time til personlig pleje, mens dette er skåret ned til ca. et kvarter i weekenden. I weekenden bruges der til gengæld dobbelt så lang tid på personlig pleje i løbet af dagen som til hverdag.

Erhvervsarbejde

Samlet set er mændenes arbejdstid, dvs. den tid de tilbringer på arbejdspladsen eller på uddannelse, faldet med $1\frac{3}{4}$ timer siden 1964. Samtidig har kvinderne haft en samlet stigning i arbejdstid på $1\frac{3}{4}$ time fra 1964 til 2001.

Den samlede tid, hvor kvinder og mænd er beskæftiget med enten erhvervsarbejde eller husholdningsarbejde, er i dag på samme niveau for kvinder og mænd. Alle bruger i gennemsnit $7\frac{3}{4}$ time om dagen, hvoraf $\frac{2}{3}$ af mændenes tid lægges i erhvervsarbejdet, mens kvinderne lægger halvdelen af deres arbejdstid i erhvervsarbejdet og den anden halvdel i husholdningsarbejdet.

Der er ingen forskel i kvinder og mænds tidsforbrug til erhvervsarbejde frem til det tidspunkt, hvor de får børn. Når de unge bliver forældre, halveres den gennemsnitlige arbejdstid for kvinderne, mens mandens arbejdstid øges en smule.

Der er flere fædre end mødre, der arbejder i "ydertimerne" af en arbejdsdag, dvs. før kl. 8 og efter kl. 16. Det er kun 2 pct. af alle par med børn under 15 år, hvor både mor og far er på arbejde i "ulvetimen" fra kl. 16 til kl. 18. Analysen viser yderligere, at der ikke er nogen par med hjemmeboende børn, hvor begge forældre er på arbejde om natten.

Husholdningsarbejde

Kvinder bruger i gennemsnit $3\frac{3}{4}$ time om dagen på husholdningsarbejde, mens mænd i gennemsnit bruger $2\frac{1}{2}$ time. En af de vigtige faktorer mht. mængden af husholdningsarbejde er, om der er børn i familien. Kvinder med børn bruger knap $4\frac{1}{2}$ time om dagen, mens mænd med børn bruger $2\frac{3}{4}$ time om dagen på husholdningsarbejde.

Kvinder med børn bruger 2½ time om dagen på de meget regelmæssige opgaver (madlavning og børneomsorg) og 1½ time om dagen på regelmæssige opgaver (rengøring og tøjvask), hvilket er dobbelt så meget tid pr. dag som mændene for begge slags opgaver. Til gengæld bruger kvinderne kun i gennemsnit 12 minutter på ikke-regelmæssige opgaver (gør-det-selv og havearbejde), hvilket er 25 minutter mindre, end den tid mændene i gennemsnit bruger på gør-det-selv arbejde.

Det samlede husholdningsarbejde, dvs. kvindens og mandens samlede tid brugt på husholdningsarbejde, for unge par uden børn er på 4 timer om dagen. Dette mere end fordobles, når de unge par får børn, til 9-9½ time om dagen. Dette samlede tidsforbrug falder langsomt med alderen, så når børnene er flyttet hjemmefra, lægger parret samlet 7 timer om dagen i husholdningsarbejdet.

Kvindens andel af det samlede husholdningsarbejde er for de unge pars vedkommende lige over halvdelen af det samlede tidsforbrug. Når der kommer børn til, stiger denne andel til omkring ⅔ af tiden. For hver time husholdningsarbejde, der udføres i hjem med børn, bruger kvinden altså 40 minutter og manden 20 minutter på husholdningsarbejde. Kvindernes andel forbliver derefter tæt på ⅔ af det samlede tidsforbrug.

Husholdningsarbejdet indeholder også omsorg for børn og andre familiemedlemmer i husstanden. Kvinder tilbringer i gennemsnit 14 timer af døgnet sammen med sit 0-1-årige barn, mens mændene bruger knap 5 timer mindre. Jo ældre børnene bliver, jo mere selvhjulpne bliver de, men selvom yngste barn i en familie er i den skolesøgende alder, bruger kvinder og mænd stadig henholdsvis 5½ og 4¼ time om dagen sammen med deres børn. Dette synes ikke at bekræfte, at større børn ikke ser deres forældre ud over den tid, forældrene bruger på at hente/bringe børnene til skole, fritidsinteresser og lignende.

Fritid

Fritid er den del af døgnet, der ikke bliver brugt på erhvervsarbejde, husholdningsarbejde eller primære behov. Kvinderne har til hverdag knap 5 timers fritid pr. dag, mens mændene har godt 5 timers fritid. I weekenden bruger kvinderne 7 timer på fritid, mens mændene

bruger 8 timer. Kvinderne bruger denne time på mere personlig pleje og mere husholdningsarbejde end mændene. Samlet set ligger kvinderne konstant lavere end mændene med hensyn til tidsforbrug til alle fritidsaktiviteter bortset fra socialt samvær.

At se tv og lytte til radio og musik er den mest udbredte fritidsaktivitet. Godt 75 pct. af danskerne ser tv eller hører radio/musik i gennemsnit 2-2½ time om dagen.

Foreningslivet, der i gennemsnit fylder 1-7 minutter om dagen for både kvinder og mænd, er et resultat af den lille andel af kvinder og mænd, der deltager aktivt i foreningsliv, organisationsarbejde og lignende. Betegnelsen "Forenings-Danmark" dækker måske ikke som før i tiden, at man deltager aktivt i foreningslivet, men snarere at man er passivt medlem af foreningslivet.

Danmark vs. udlandet

Set i et europæisk perspektiv, har danske kvinder med børn under 7 år generelt mere erhvervsarbejde end andre europæiske kvinder. Samtidig bruger de danske kvinder mindst tid på husholdningsarbejdet, sammenlignet med de andre europæiske kvinder. Dette kan lade sig gøre, fordi danske mænd med børn under 7 år er blandt de mænd i Europa, der bruger mindst tid på erhvervsarbejde og mest tid på husholdningsarbejde.

INDLEDNING

Kvinderne tager en større del af husholdningsarbejdet end mændene – konkluderer denne publikation. Man kunne også sige, at kvinder *stadig* tager en større del af husholdningsarbejdet, selv om de har hentet stærkt ind på mændene, hvad angår erhvervsarbejde. Mændene har dog også hentet ind på kvinderne, hvad angår husholdningsarbejdet.

1.1 Hvad har tid med ligestilling at gøre ?

Der er stadig forskel på kvinder og mænds tidsfordeling mellem arbejde og familie. Kvinder bruger ca. en time om dagen på arbejdet i hjemmet, mens manden er på arbejde. Forskellen forstærkes, når man har små børn, hvor kvinders bruttoarbejdstid brugt på udearbejde halveres, mens mændenes udearbejdstid øges en smule. Man kan sige, og så se bort fra de mange andre mekanismer, der også ligger bag, at det ser ud til, at små børn får forsørgeren til at komme op i manden, snarere end at han indgår ligeligt i omsorgen for de små børn. Og alligevel er dette ikke helt rigtigt. Mænd forøger kraftigt den tid de bruger på husarbejde, nemlig fra 1½ time til 3½ time dagligt, når de får børn, men det er bemærkelsesværdigt, at denne tid tages fra fritiden og ikke fra udearbejdstiden.

Den forskel, der etableres i årene med små børn, forvindes aldrig. Som den gamle sociolog Durkheim kunne man anskue dette som et udslag af organisk solidarisk arbejdsdeling, at kvinder og mænd supplerer hinanden med, hvad de hver især er bedst til, kvinderne med

børn og husholdning, mænd med udearbejdet (Durkheim, 1964). Til dette kan imidlertid indvendes, at kvinder i dag gennem studier og skolegang faktisk mere end mænd forbereder sig på en erhvervskarriere, snarere end de forbereder sig på en husmoderkarriere. Det vil være vanskeligt at påstå, at en 30-årig nyuddannet kvindelig læge, der har brugt op mod 20 år af sit liv til at forberede sig på lægegerningen, alligevel er bedst til de husmoderlige sysler. Og der er immervæk væsentlig flere kvinder, der uddanner sig som læge, end der er kvinder, som går på husholdningsskole.

Forskellen i tidsforbrug forfølger kvinder resten af livet som en relativ økonomisk afhængighed af manden, som en karrierehindring og i sidste ende som en mindre pensionsopsparing. Den økonomiske afhængighed er størst, mens børnene er små. I nogle tilfælde må kvinden, hvis parret vælger at blive skilt, se frem til en økonomisk mindre fordelagtig situation på livstid, da denne er grundlagt i de unge år.

På den anden side har den ulige arbejdsdeling i hjemmet også konsekvenser for mændene, idet det er tydeligt, at kvindernes anderledes tidsforbrug også i de sene år bidrager til deres større levedygtighed. Selv den kvindelige pensionist bruger en time mere end den mandlige om dagen på husarbejde. Husarbejdet får stadig lov til at strukturere hendes dag, også når hun lever alene. Kvinder er således bedre end mænd til at få tiden uden erhvervsarbejde til at fungere, til at skabe hjem, hjælpe den unge familie med børnene og skabe sociale kontakter.

1.2 Den bundne tid

Et tankevækkende resultat af dette tidsstudie er imidlertid, at vi siger, at vi arbejder mere ude, end vi gør. Især de travleste angiver at arbejde flere timer, end de reelt gør (Bonke, 2002a). De fleste vil nok blive overrasket over det resultat, der viser, at mænd i gennemsnit bruger 6 timer og 26 minutter på hverdage på arbejdspladsen og kvinder 5 timer og 12 minutter. Til sammenligning arbejder de fuldtidsarbejdende mænd i gennemsnit 8 timer og 45 minutter om dagen på hverdage og de fuldtidsarbejdende kvinder arbejder 8 timer og 10 minutter. Dertil skal så lægges tre kvarters transporttid for mændene og en halv time for kvinderne.

I betragtning af, hvor meget vi lader udearbejdstiden dominere vort liv og taler om det som en fare for børn og voksnes velfærd og helbred, er det overraskende, at det på hverdage trods alt drejer sig om mindre end en tredjedel af døgnets timer.

Dette hænger naturligvis også sammen med den betydelige nedsættelse af normalarbejdstiden, som er sket siden 1966, nemlig fra 45 timer til 37 timer om ugen. Men i betragtning af, at kvinder dengang i højere grad var husmødre på fuld tid eller deltidsarbejdende, er dette fortrinsvis en nedsættelse af mændenes normalarbejdstid.

Generelt bruger familierne mere af den vågne tid sammen med børnene, end de gør på arbejdspladsen. Og når børnene er under skolealderen, er denne forskel markant. Så bekymrede røster, der mener, at forældre stort set ikke tilbringer vågen tid sammen med børnene, overdriber stærkt dette fænomen. Det forhindrer tilsyneladende alligevel ikke, at arbejdets stramme tidsstrukturer overføres til familien, således at familien har voldsomt travlt i weekenderne med alt det, som man gerne vil nå af husarbejde, familiefester, vennekomsammen, sportsaktiviteter m.m..

I internationale studier af forholdet mellem arbejdstid og familietid taler man om begrebet 'timebind', nemlig det fænomen, at arbejdets tidsstrukturer og tidsrytme kommer til at præge hele livet, ikke mindst når begge forældre i en familie går på arbejde (Hochschild, 1997).

1.3 Fleksibel tid

Der er en klar kønsforskel på mulighederne for at have et fleksibelt forhold mellem familie- og arbejdstid. Det viser sig bl.a. i kraft af, at kvinder bruger væsentlig mere tid på husligt arbejde i hverdagene end mænd, mens forskellen er langt mindre i weekenden. Forskellen på hverdagen viser sig også i, at kvinderne forlader arbejdspladsen noget tidligere til hverdag end mændene. Daginstitutionernes lukketider, opgaver med indkøb og middagsforberedelse strukturerer og fylder langt mere for kvinder på hverdagene som opgaver, der ikke kan flyttes, selv om arbejdet måske krævede det.

Denne rapport viser, at kvinder bruger langt mere tid på de meget regelmæssige huslige opgaver end mænd, mens mænd bruger mere tid

end kvinder på de ikke-regelmæssige opgaver. Det vil i praksis sige, at kvinder mest henter børn til hverdag, køber ind, laver mad, vasker tøj, mens mændene mest laver gør-det-selv arbejde, havearbejde, køber ind og besøger offentlige kontorer. Der er således en opdeling i husarbejdet mellem kvinder og mænd. Den er mest udtalt, mens børnene er små, og udtrykker sig især ved, at kvinderne bruger mange timer på direkte og indirekte omsorg til det lille barn (14 timer dagligt når barnet er under 1 år). Men den hører ikke op, når børnene bliver store, og den vedbliver at eksistere i kraft af bedstemødrenes hjælp til omsorg for børnebørnene.

I en amerikansk undersøgelse har Hochschild (Hochschild, 1997) undersøgt det fænomen, at kvinder på en familievenlig virksomhed, hvor de havde mulighed for at gå lidt tidligere for at få mere tid til familien, ikke benyttede denne mulighed. Deres forklaring var, at de opfattede tiden i familien så belastet af modsatrettede og samtidige krav, og derfor betragtede de arbejdspladsen som et fristed, hvor belønningen for deres arbejde var langt mere kontant og opgaverne mere overskuelige samt arbejdsfællesskabet mere solidarisk, fordi ansvaret ikke ensidigt var kvindens.

Situationen er ikke helt den samme i Danmark. Denne undersøgelse viser tegn på, at kønsarbejdsdelingen er langt mindre udbredt i familien end på arbejdsmarkedet. For selv om det primært er kvinderne, der yder direkte og indirekte omsorg for børnene, så er dette nærmere en relativ forskel end en absolut forskel, idet kvinderne bruger 9 timer på direkte og indirekte omsorg, når børnene er mellem 1-6 år og mændene 7 timer. Selv om kvindernes mest laver mad (79 pct. af kvinderne laver mad), så er 58 pct. af mændene også engageret i madlavningen, om end de bruger forskellig tid på det. Omvendt gælder det med gør-det-selv arbejde. Her dominerer mændene, men der er trods alt temmelig mange kvinder, der også er engageret i det, fordelingen er, at 29 pct. af mændene og 15 pct. af kvinderne gør-det-selv. Så for at blive i Durkheims termer er det snarere en mekanisk end en organisk solidaritet, der hersker i familien: man laver stort set det samme, men i forskelligt omfang.

Så hvis vi tror, at den udbredte kønsarbejdsdeling på arbejdsmarkedet er en konsekvens af arbejdsdelingen i familien, så kunne man

måske snarere hævde, at det i dag er omvendt, at det er kønsarbejdsdelingen på arbejdsmarkedet, der også skaber en ulige kønsarbejdsdeling i familierne. At familierne faktisk er langt mere ligestillingsorienterede end arbejdsmarkedet. Dette kunne føre til en spændende international sammenligning. Når vi f.eks. ser på de østeuropæiske lande, er kønsarbejdsdelingen på arbejdsmarkedet mindre udbredt end her, der er f.eks. mange flere kvindelige ingeniører. Til gengæld er der en ringere grad af ligestilling på hjemmefronten, hvor mændene i højere grad er passive nydere.

I Danmark har kvinder væsentligt færre muligheder end mænd for at tilrettelægge deres tid fleksibelt, da de i langt højere grad end mænd påtager sig de tidsbundne hverdagsopgaver som børneafhentning, indkøb og madlavning og derfor ikke har mulighed for at tage en ekstra tårn på arbejdspladsen sidst på eftermiddagen. Manden kan så i højere grad udfolde sit kokketalent eller sin håndværkersnilde i hjemmet i weekenden. Men den store forskel består i, at han også kan vælge at lade være. Han kan vælge at udskyde reparationerne til næste weekend eller vælge lidt mindre komplicerede retter til vennemiddagen, eller helt springe over.

Kvinder yder stadig tre kvarter mere husarbejde end mænd i weekenden, en tid, som mændene kan indhøste som fritid eller hjemme-ude-arbejde.

I det hele taget ser det ud til, at mænd i højere grad end kvinder er i stand til at udnytte den større fleksibilitet i erhvervsarbejdet, som pc'er og netadgang giver. I den sociologiske litteratur beskrives denne teknologi som et stærkt brud med tids- og stedbundethed i arbejdet, en udvikling i retning af mere netværksbaseret arbejdsorganisation og dermed en mere flad og ikke-hierarkisk struktur (Sennett, 1999). Ved computerteknologiens første indtog i arbejdet i Danmark i begyndelsen af 1980'erne nærede mange en dyb bekymring for, at kvinder nu ville blive bundet til simple rutinearbejdsopgaver, som de kunne tage hjem til hjemmearbejdspladsen. Det blev ikke resultatet. Derimod blev det fortrinsvis i ledende og professionelt arbejde, og dermed mænds arbejde, at distancearbejdet blev muligt.

1.4 Mod ligestilling af tiden

En væsentlig ændring i tidsforbruget er forbundet med det, som vi betragter som skridt i retning af tidsmæssig ligestilling mellem kønnene, nemlig at mænd bruger mere tid på husarbejde og familie, og kvinder bruger mere tid på udearbejde. Imidlertid kan dette anskues som, at kvinders liv i endnu højere grad er blevet underkastet arbejdstidens normer end mændenes. Samtidig kan det hævdes, at mændenes indtog i husarbejdet har været forbundet med en mere systematisk tidsstrukturering af dette arbejde, ikke mindst fordi aftaler i familien om, hvem der gør hvad, er forbundet med hensynet til hinandens arbejdstider.

Der er sket en væsentlig forøgelse af mænds husarbejde tidsmæssigt set. Overraskende nok er dette ikke tilsvarende forbundet med en nedgang i kvindernes tid brugt på husarbejde. Denne tid faldt indtil 1987, men siden har den været stigende igen. Så samlet set ser det ud til, at der bruges mere tid i familien på husarbejde end nogensinde. Det kan der være flere forklaringer på. En nærliggende forklaring er, at vi med den større velstand er blevet mere kræsne med vores hverdag. Vi vil have hjemmelavet pasta og pesto, sushi og guacomole og gider ikke nøjes med sovs og kartofler. Vi vil også have nyvasket tøj på hver dag og et rent hjem. Samtidig har stadig færre fremmed hjælp til husholdning og børnepasning. Og ganske i tråd med velstanden bruger både kvinder og mænd en voksende del af deres tid på indkøb.

Der kan naturligvis også være målemæssige ændringer i, at aktiviteter, vi måske tidligere betragtede som fritidsfornøjelser, i dag betragtes som husarbejde.

Ganske overraskende er det også, at nutidens unge kvinder, der hyppigt, før de danner par og får børn, lever et liv, der er meget lig de unge mænds, med uddannelse, arbejde, sport, cafeer, fester og venner, lige så snart de danner par, når de er sidst i 20'erne, begynder at bruge en time mere om dagen på husarbejde end mændene. Alligevel bliver dette mindre overraskende, når man betænker, at den samme forskel gør sig gældende hos drenge og piger, som bor hjemme hos deres forældre inden de flytter i parforhold. Man kan derfor alligevel tale om, at der, trods det tilsyneladende ligestillede liv blandt de unge,

sker en vis grad af husmodersocialisering af pigerne fra forældrenes side.

I de senere år har ligestillingsdebatten arbejdet med en bedre fordeling af familie- og arbejdstid som en løsning på især småbørnsfamiliernes tidsklemme og den ulige fordeling af arbejdsbyrden i hjemmet mellem kvinder og mænd. Et af de hyppigste svar på dette dilemma har været indførsel af familievenlige arbejdspladser og en mere fleksibel tidsstruktur. Men hidtil har det altså især været mænd, der har haft mulighed for en fleksibel arbejdstid bl.a. i kraft af at lægge noget af arbejdet på hjemme-computeren i aften- eller weekender.

Man kan med denne undersøgelse konstatere, at fleksibiliteten i mænds arbejde i mindre grad kommer familien til gode, se eksempelvis kapitel 3.2 og 3.3, f.eks. i form af at manden henter børnene tidligt i daginstitution, så kvinden har mulighed for at blive lidt længere på arbejde, eller familien samlet har mere tid sammen. Og det til trods for, at 30 pct. af mændene og kun 15 pct. af kvinderne kan tilrettelægge arbejdet efter eget behov og mændene derfor nemmere kunne hente børnene tidligt og derefter lægge et par timer ved hjemmecomputeren om aftenen. Hvis dette mønster ikke kan ændres, vil et arbejde for mere familievenlige arbejdspladser højest sandsynligt føre til, at kvinderne blot får mulighed for at gå endnu tidligere fra arbejdet og dermed også cementere forestillingen om dem som en mindre engageret arbejdskraft. Men måske vil de, som i Hochschilds undersøgelse, blot undlade at udnytte muligheden.

Hvis den nuværende tendens fortsætter, nemlig at mændene bruger fleksibiliteten i arbejdet uden at tage eftermiddagsopgaverne i familien, så kan familievenlige arbejdspladser komme til at føre til en mindre grad af ligestilling, men måske til mere velfærd for børnene og familien som helhed.

Sammenligner vi imidlertid med de lande, som vi har valgt at sammenligne os med her (Norge, Finland, Holland, Frankrig, England og Ungarn), så vil et simpelt ligestillingsbarometer baseret på den størst mulige lighed af tidsforbruget mellem kvinder og mænd klart falde ud til Danmarks fordel: Danske kvinder arbejder mere ude end alle de øvrige landes kvinder, de udfører også mindst husarbejde. Samtidig arbejder danske mænd mindst ude og udfører til

gengæld også mest husarbejde af mændene i de valgte lande. Dette hænger også sammen med, at den danske normalarbejdstid er lavere end den er i de fleste øvrige lande.

Hvis man alligevel skal pege på, hvor den tidsmæssige ulighed mellem kvinder og mænd er størst i Danmark, så er det dels i forhold til omsorgen for de helt små børn, hvor den ulige fordeling af barselsorloven klart spiller sin rolle. Det er også fordelingen af meget regelmæssige huslige opgaver i det man populært kalder “ulvetimen”, tiden mellem kl. 16 og 18 på hverdage, hvor alt skal ske samtidig: Børnehentning, indkøb, madlavning, lektiehjælp m.m., og hvor manden langt hyppigere end kvinden ikke er til stede i familien.

KAPITEL 2

DANSKE KVINDER OG MÆNDS TIDSANVENDELSE

Formålet med dette kapitel er at give et overordnet billede af tidsanvendelsen anno 2001, specielt fokuseret på forskellen mellem kvinder og mænd i aldersgruppen 16-74 år.

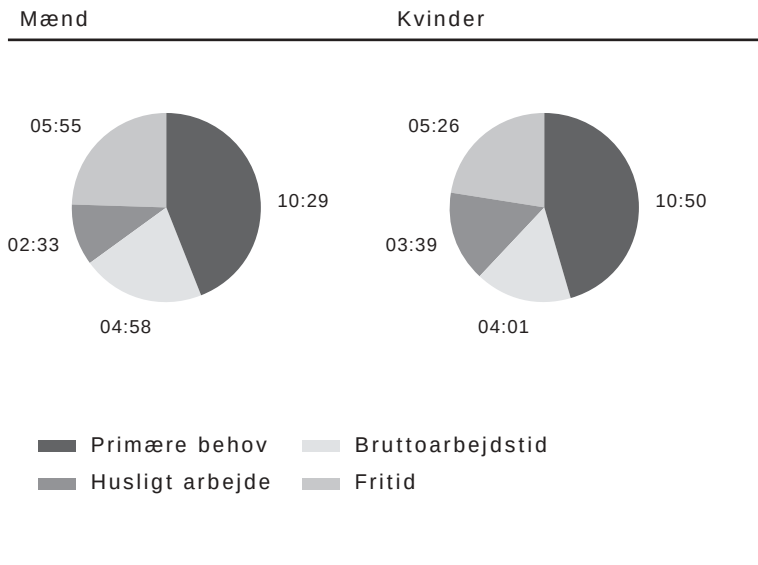
I denne tidsanvendelsesundersøgelse er den daglige tidsanvendelse opdelt i fire hovedkategorier (jf. kapitel 6): tid til de primære behov, der indeholder de daglige, basale, fysiske behov for søvn, spisning og personlig hygiejne, bruttoarbejdstid, der indeholder betalt arbejde og deltagelse i kompetencegivende uddannelse, transport til og fra arbejde og studie er ligeledes med i bruttoarbejdstiden, tid til husligt arbejde, der dækker aktiviteter, der har karakter af arbejdsopgaver men ikke er betalt arbejde, aktiviteter, der holder en husholdning kørende, og fritid, der er den tid, der er tilbage, når de tre førstnævnte tidskategorier er taget ud.

Gennemsnitligt ligner kvinder og mænd hinanden meget mht. tidsforbrug. Der er dog små forskelle. Kvinder bruger i gennemsnit 21 minutter mere på primære behov og godt 1 time mere om dagen på husligt arbejde end mænd (se figur 2.1.1). Til gengæld arbejder de knap 1 time mindre og har cirka ½ time mindre fritid pr. dag.

Dette er de overordnede tal, der selvfølgelig gemmer en del variation mellem forskellige ugedage og personer. Tallene er gennemsnitstal for en gennemsnitsdag. Og da der både er forskel på mennesker og på ugedage, må vi nødvendigvis gå dybere ind i tallene for at danne os et billede af tidsforbruget blandt kvinder og mænd.

Figur 2.1.1

Kvinder og mænds tidsanvendelse i 2001. Timer.



Denne rapport har til formål at vise de statistiske forskelle i tidsforbruget i dagens Danmark, specielt med henblik på at trække forskellen mellem kvinder og mænd frem i lyset.

2.1 Kvinder og mænd 2001

Følgende tabel 2.1.1 viser forskellen på en gennemsnits-hverdag og en gennemsnits-weekenddag. Den største forskel ligger i anvendt tid på betalt erhvervsarbejde.

De primære behov fylder langt mest i tidsforbruget. Til hverdag bruger både kvinder og mænd ca. 10 timer til søvn, spise og personlig pleje. Dette stiger med 2 timer til weekenden, så halvdelen af døgnet på lørdage og søndage bruges på de personlige fornødenheder. Kvinder bruger til hverdag 20 minutter mere end mænd på primære behov. Hvad der ikke kan ses af tabel 2.1.1 er, at de 20 minutter er fordelt ligeligt med 10 minutter mere søvn og 10 minutter mere personlig pleje. Forskellen i weekenden er kun på 10 minutter, hvilket fuldt og helt går til personlig pleje.

Tabel 2.1.1

Kvinder og mænds tidsanvendelse på en hverdag og en weekendag, 2001. Timer.

	Hverdag ¹		Weekenddag ²		Alle dage ¹	
	M	K	M	K	M	K
	Timer:min	Timer:min	Timer:min	Timer:min	Timer:min	Timer:min
Primære behov	9:57	10:20	11:50	12:06	10:29	10:50
Bruttoarbejdstid	6:26	5:12	1:16	1:04	4:58	4:01
– arbejde/uddannelse	5:42	4:40	1:08	0:59	4:24	3:36
– transport	0:44	0:32	0:07	0:06	0:33	0:24
Husligt arbejde	2:22	3:36	3:02	3:47	2:33	3:39
– heraf børneomsorg	0:16	0:35	0:17	0:30	0:17	0:34
Fritid	5:10	4:48	7:49	7:00	5:55	5:26
I alt	23:54	23:55	23:57	23:57	23:55	23:56
N	953	1098	903	1057	1856	2155

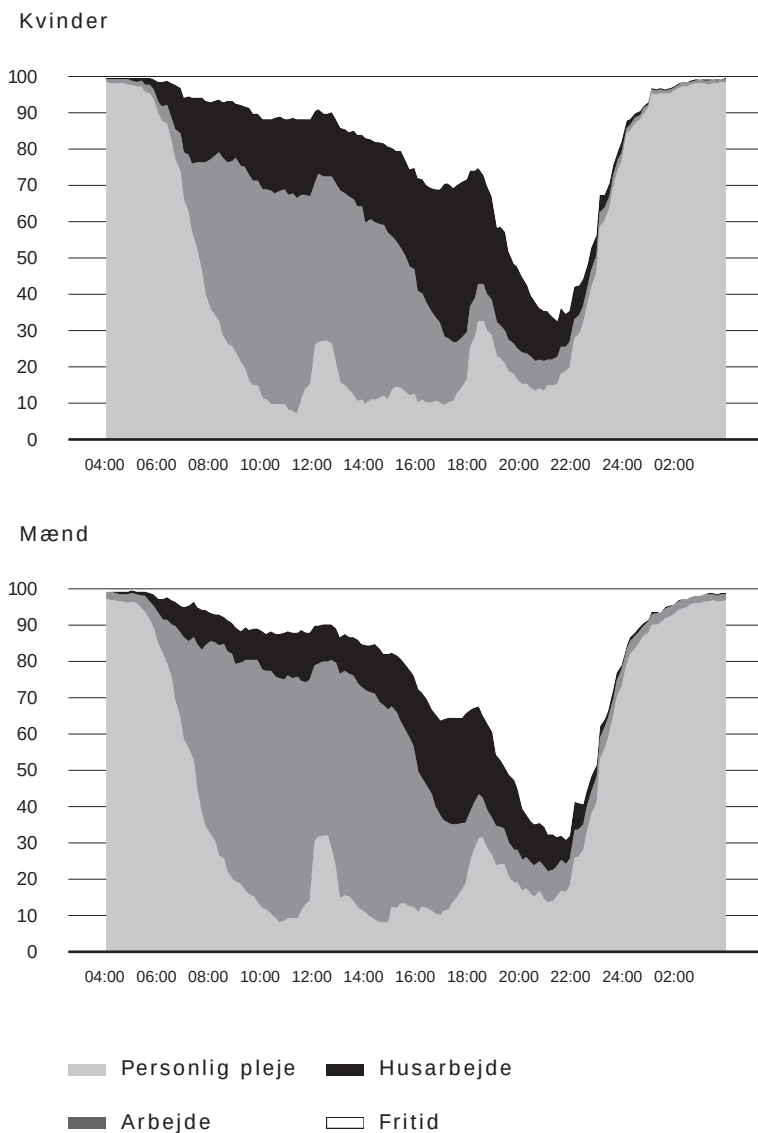
1 Kønsforskellene for tid brugt på primære behov, bruttoarbejdstid (herunder både arbejde/uddannelse og transport) og husligt arbejde (inklusive børneomsorg) er signifikante på 1 promilles niveau, og for fritid på 1 pct. niveau.
2 I weekenddagene er kønsforskellene for tid brugt på primære behov er signifikant på 5 pct. niveau, og for husholdningsarbejde (inklusive børneomsorg) og fritid på 1 promilles niveau.

Mænd bruger i gennemsnit 6½ time på arbejde til hverdag. Dette er inklusiv transport til og fra arbejde og eventuel tid til kompetence-givende uddannelse. Kvinder bruger i gennemsnit 5¼ time på be-talt arbejde, dvs. 1¼ time mindre end mændene. Denne forskel er uændret, når vi ser på arbejdstid i weekenden, da mænd i gennemsnit arbejder 1¼ time og kvinder i gennemsnit 1 time på en gennemsnits-weekenddag.

Mht. husligt arbejde lægger mændene 2 timer og 22 minutter ar-bejde i det huslige til hverdag, mens kvinderne lægger 3½ time, altså en forskel på 1 time og 10 minutter. Almindelig opfattelse er, at mængden af husligt arbejde er større i weekenden end til hverdag, hvor det betalte arbejde beslaglægger en stor del af tiden, så vi for-venter her at se en stigning i den brugte tid til husligt arbejde fra en hverdag til en weekenddag. Dette er også klart gældende for mæn-dene. Deres tidsforbrug til husligt arbejde stiger med 40 minutter. Til gengæld stiger kvindernes tidsforbrug kun med 11 minutter. Dette kan tyde på, at kvinderne fordeler deres huslige arbejde jævnt over ugen og mændene “gemmer” deres til weekenden. Eller det kan

Figur 2.1.2

Fordelingen af kvinder og mænd på de fire hovedaktiviteter i løbet af en hverdag. Procent.



tyde på, at kvindernes huslige pligter ikke er lige så fleksible som mændenes, men skal klares hver dag og på mere eller mindre faste tidspunkter. Dette vil blive berørt senere i kapitel 4.

Det huslige arbejde indeholder blandt andet børneomsorg. Hvis vi specifikt ser på børneomsorg, ser vi at mændene i gennemsnit bruger et kvarter om dagen, mens kvinderne bruger godt ½ time om dagen på børneomsorg. Her skal vi selvfølgelig tænke på, at disse gennemsnit dækker over alle, dvs. både forældre og ikke-forældre. Ca. 1/3 af undersøgelsens kvinder og mænd er forældre og deres tidsforbrug på børneomsorg belyses yderligere i kapitel 4.

Mænd har 20 minutter mere fritid end kvinder til hverdag, set ud fra et niveau på ca. 5 timer fritid. I weekenden stiger dette i gennemsnit med 2 timer, mest for mændenes vedkommende, så mændene i weekenden har 50 minutter mere fritid end kvinderne. Det viser sig, at de 50 minutter mere til mændene fordeler sig over større forbrug af tid til tv, radio, IT, uformel hjælp til andre og sport/motion. Dette vil blive berørt senere i kapitel 5.

En anden måde at vise forbruget af tid på, er ved at afbillede befolkningens inddeling af tidsforbrug over et døgn i de fire hovedkategorier: tid til primære behov, bruttoarbejdstid, tid til husligt arbejde og fritid. Dette er gjort i figur 2.1.2 for en hverdag.

Figuren viser et fælles mønster for de fleste danskere. Mellem kl. 6 og 8 står man op og går på arbejde, mændene møder lidt tidligere end kvinderne, kl. 12 holdes der frokostpause, mellem kl. 15 og 16 går man hjem fra arbejde, hvor næsten halvdelen af kvinderne går i gang med det huslige arbejde, kl. 18 spises der aftensmad, hvorefter fritiden tager over. Kl. 22 begynder alle at gå til ro, så ved midnat er otte ud af ti kvinder og mænd gået i seng. Der er kun en ganske lille brøkdels, lidt flere mænd end kvinder, der går på arbejde på det tidspunkt.

I forhold til døgnrytme er der ikke den store forskel mellem kvinder og mænd. Ændringen fra en form for aktivitet til en anden sker næsten samtidigt. Der, hvor forskellen kan ses, er i den mængde af tid, kvinder og mænd anvender på de forskellige aktiviteter. Bruttoarbejdstiden er lidt større for mænd end for kvinder, mens det er mere tydeligt, at kvinders huslige arbejde er større end mændenes. Begge dele vil blive belyst i de følgende kapitler.

2.2 Kvinder og mænd gennem livet

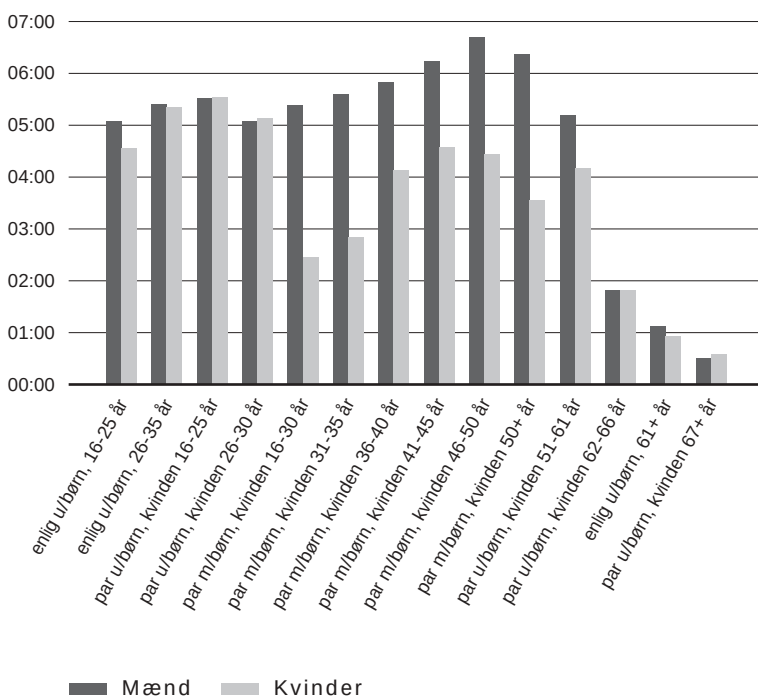
Nu er kvinder jo ikke bare kvinder og mænd ikke bare mænd. Der er forskel på, hvor i livet personen står og hvor meget tid, der allokeres til arbejde, huslige pligter og fritid. Følgende figurer er opdelt på livsløbsgrupper, der tager højde for personens samlivsstatus og kvindens alder.

Som det tydeligt ses i figuren for erhvervsarbejde (figur 2.2.1), er der ingen forskel i kvinder og mænds arbejdstid frem til det tidspunkt, hvor de får børn, symboliseret her ved gruppen “par med børn, kvinden 16-30 år”. Enlige kvinder og mænd, og kvinder og mænd i par, hvor kvinden er under 30 år, yder stort set den samme arbejds-mængde, nemlig 5-5½ time i gennemsnit om dagen.

Forskellen mellem kvinder og mænd opstår, når parret får børn. Børn i parforholdet betyder, at kvindens bruttoarbejdstid i gen-

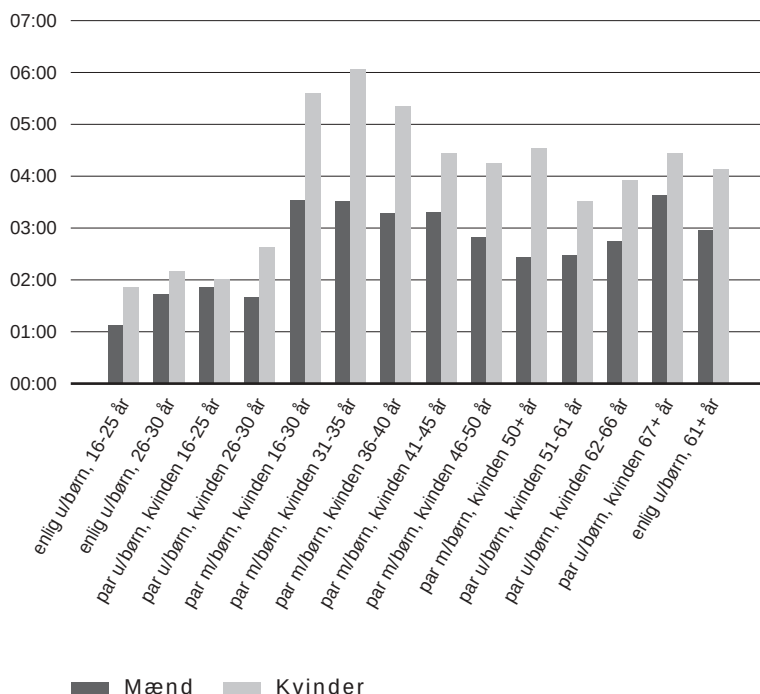
Figur 2.2.1

Tid brugt på erhvervsarbejde for forskellige livsløbsgrupper, 2001. Timer.



Figur 2.2.2

Tid brugt på husholdningsarbejde for forskellige livsløbsgrupper, 2001.
Timer.

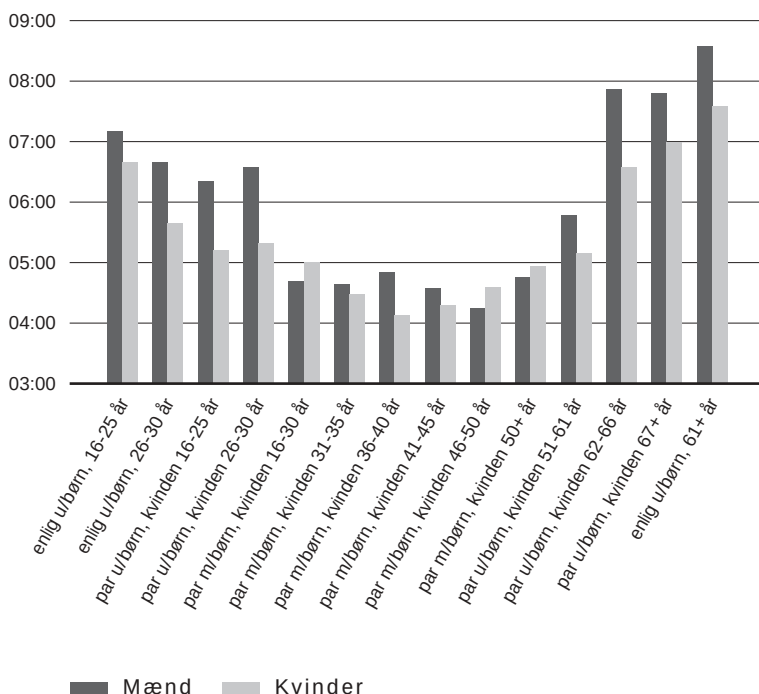


nemsnit halveres fra ca. 5 timer til 2½ time i aldersgruppen under 30 år, hvorefter den stiger igen. Mændenes arbejdstid, derimod, øges med ca. et kvarter.

Fra parret får sit første barn og til kvinden når 50-års alderen øges mændenes arbejdstid fra 5½ til knap 7 timer. Kvindernes arbejdstid øges også, fra 2½ til 4½ time om dagen, men når den maksimale arbejdstid før mændene, nemlig når kvinden er mellem 40 og 45 år. Selvom kvindernes bruttoarbejdstid øges mere end mændenes, når de ikke op på mændenes niveau, før de har rundet de 62 år, hvor det kun er 12 procent af kvinderne, der arbejder. Den lave andel af beskæftigede i denne aldersgruppe betyder, at den gennemsnitlige arbejdstid ligger på knap 2 timer om dagen. Det skal dog her bemærkes, at billedet viser niveauet for de kvinder, der i dag er over 30 år. Det er endnu uvist om billedet gentages for de yngre generationer af kvinder.

Figur 2.2.3

Fritid for forskellige livsløbsgrupper, 2001. Timer.



En af forklaringerne på kvindernes store ændring i tid brugt til erhvervsarbejde kan findes i omfanget af husligt arbejde, som er vist i figur 2.2.2 på modsatte side. Som unge og enlige udfører kvinder og mænd stort set den samme mængde husligt arbejde, ligesom unge i par, hvor kvinden er under 25 år, udfører lige meget husligt arbejde. Forskellen i tid brugt på husligt arbejde opstår i par uden børn, hvor kvinden er mellem 26 og 30 år. Disse kvinder, bruger 1 time mere om dagen på husligt arbejde end mænd i samme livsløbsgruppe. Når parret får børn, øges både mandens og kvindens tid til det huslige arbejde, dog ikke ens. Mandens huslige arbejde stiger fra 1½ til 3½ time om dagen, mens kvindens huslige arbejde øges fra 2½ til 5½ time. En del af forklaringen for dette er, at kvinderne i mange tilfælde forlænger barselsorloven med børnepasningsorlov i forbindelse med hvert barns fødsel (Olsen, 2000). Når parret får børn, fordobles forskellen mellem kvinder og mænd, så kvinden nu dagligt bruger 2 timer mere end manden på husligt arbejde. Denne forskel

øges til 2½ time for par med børn, hvor kvinden er mellem 31 og 35 år, hvilket er den livsløbsgruppe, der har flest små børn.

Vi kan altså her se, at det ikke kun er børnene, der fører til forskel i mængden af husligt arbejde. Pardannelsen har også en indflydelse på forskellen mellem kvinder og mænd. Sammenligner vi enlige uden børn, 26-30 år, med par uden børn, 26-30 år, ser vi at der er signifikant større forskel på mænds og kvinders husholdningsarbejde, når de lever i parforhold uden børn, end når de lever alene.

Her kan tilføjes, at der allerede er forskel i tidsforbruget til husholdningsarbejde mellem kvinder og mænd, mens de er helt unge. Figuren indeholder ikke oplysninger om enlige hjemmeboende, men det viser sig, at der er en signifikant forskel på hjemmeboende døtre og sønners huslige arbejde. Dette kan tyde på en mere kulturel end praktisk fordeling mellem kvinder og mænd, hvor de unge kvinder er socialiseret til at lave mere husligt arbejde end de unge mænd. Ligeledes hænger det huslige arbejde ved, når man bliver ældre og enlig igen. Enlige kvinder over 45 år bruger i gennemsnit 1 time mere om dagen på husligt arbejde end enlige mænd over 45 år.

Hvis vi vender os mod fritiden, har de unge og de ældre mest fritid, 6-7 timer om dagen. I disse aldersgrupper har mænd ca. 1 time mere fritid end kvinder, uanset om de er i parforhold eller er enlige. Børn i familien betyder en del for den tid, der er til rådighed som fritid, og langt mere for mænd end for kvinder. Fritiden dykker til ca. 4 timer, når der kommer børn i husstanden, for derefter at stige gradvist til 6-6½ time når børnene er flyttet hjemmefra. Når der er børn i husholdningen, er der ingen signifikant forskel mellem kvinder og mænd i tid brugt til fritid.

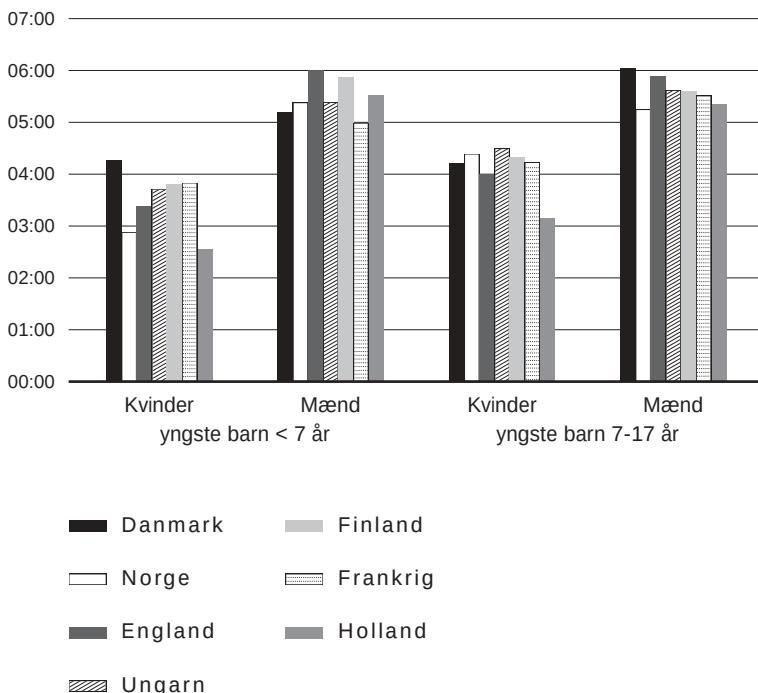
Tidsforbruget vist i figur 2.2.1, 2.2.2 og 2.2.3 for de tre hovedkategorier inden for tidsanvendelse: bruttoarbejdstid, tid brugt på husholdningsarbejde og fritid, vil blive analyseret nærmere i de følgende kapitler.

2.3 Kvinder og mænd i forskellige lande

Den internationale standard for gennemførelse af tidsanvendelsesundersøgelser, udarbejdet af Eurostat (2000), giver mulighed for at sammenligne tidsforbrug mellem lande. Data er indsamlet på en

Figur 2.3.1

Erhvervsarbejde for beskæftigede kvinder og mænd i Europa. Timer.



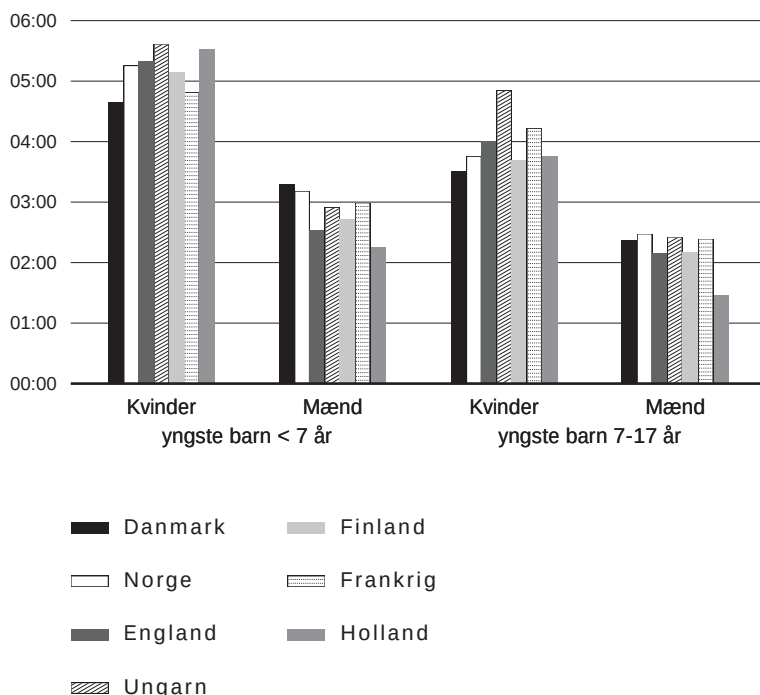
standardiseret måde, der gør tallene sammenlignelige. Derved ryddes en række sammenligningsproblemer af vejen, som forekommer i andre tidligere sammenligninger af tidsforbrug i flere lande (se eksempelvis Anxo & Flood, 1998).

Der er gennemført tidsanvendelsesundersøgelser i en lang række europæiske lande de seneste 3 år. De følgende figurer viser tidsforbruget på erhvervsarbejde og husholdningsarbejde i udvalgte lande inden for dette område. De bagvedliggende tal for figur 2.3.1-2.3.2, som Eurostat har stillet til rådighed, er at finde i bilagstabellerne. Den svenske tidsanvendelsesundersøgelse fra 2000/2001 er analyseret i Statistiska Centralbyrån (2003).

Figur 2.3.1 viser det gennemsnitlige tidsforbrug på erhvervsarbejde (inkl. uddannelse og transport til/fra arbejde og uddannelse) for beskæftigede kvinder og mænd i par i syv europæiske lande, Danmark,

Figur 2.3.2

Husholdningsarbejde blandt beskæftigede mænd og kvinder i Europa.
Timer.



Norge, Finland, Holland, England, Frankrig og Ungarn.

Der tegner sig et interessant billede af mængden af erhvervsarbejde for småbørnsforældre. Danske kvinder med børn under 7 år har generelt mere erhvervsarbejde end andre europæiske kvinder. Danske kvinder arbejder i gennemsnit knap 2 timer mere end hollandske kvinder med små børn, og 1 time mere end de engelske kvinder. Det viser sig, at når kvinderne får børn, oplever især de hollandske, norske og engelske kvinder et stort fald i tid brugt på erhvervsarbejde, sammenlignet med danske kvinder.

Et lige så interessant billede viser sig, når de yngste børn kommer i skolealderen. De danske kvinder ændrer ikke på deres arbejdsudbud, mens kvinder i andre europæiske lande øger tidsforbruget til erhvervsarbejde med ½ time i gennemsnit, for Norges vedkommende 1½ time i gennemsnit.

Til sammenligning er mændenes gennemsnitlige erhvervsarbejde også vist i figur 2.3.1. heraf kan ses, at danske og franske fædre med små børn arbejder mindst, mens ungarske og finske fædre med små børn arbejder mest. Modsat de danske kvinder, øger de danske mænd deres arbejdstid med ca. 1 time, når børnene starter i skole, hvorimod mænd i andre lande stort set ikke ændrer deres arbejdsudbud.

Figur 2.3.2 viser mængden af husholdningsarbejde for de samme kvinder og mænd. Her ses, at de danske kvinder, der før lå i top med højest niveau af erhvervsarbejde, nu ligger i bunden med mindst tidsforbrug på husholdningsarbejde. Her ligger de hollandske og ungarske kvinder klart i spidsen med en del mere husholdningsarbejde end kvinder i de andre europæiske lande.

En af grundene til, at de danske kvinder ligger klart lavere mht. husholdningsarbejde i forhold til kvinder i andre lande, er, at de danske mænd tager deres del af husholdningsarbejdet. Figur 2.3.2 viser, at danske mænd med små børn i højere grad går ind i husholdningsarbejdet end mænd i noget andet europæisk land.

Til gengæld viser danske mænd det største fald i tidsforbrug til husholdningsarbejde, når børnene når den skolesøgende alder. Mænds tid til husholdningsarbejde falder med knap 1 time, mens andre europæiske mænd ikke falder nær så meget. Resultatet bliver således, at europæiske fædre, hvis yngste barn er mellem 7 og 17 år, i gennemsnit arbejder knap 2½ time i hjemmet om dagen, uanset nationalitet.

2.4 Danske kvinder og mænd i 1960'erne, 1970'erne, 1980'erne og i 2001

Udviklingen på arbejdsmarkedet gennem tiden har haft en stor indflydelse på kvinder og mænds tidsanvendelse. Fra det i starten af 1960'erne stadig var mest almindeligt, at gifte kvinder blev helt eller delvist forsørgt af ægtemanden, er der i dag ikke den store forskel på danske kvinder og mænds deltagelse på arbejdsmarkedet.

Samtidig har den senere indtræden på arbejdsmarkedet pga. længere og længere tid i uddannelsessystemet og den tidligere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet pga. attraktive tilbagetrækningsordninger bety-

Tabel 2.4.1

Befolkningens tidsanvendelse 1964, 1975, 1987 og 2001.^{1,2}

Timer.

	1964		1975		1987		2001	
	M	K	M	K	M	K	M	K
	Timer:min./gns.dag							
Primære behov	9:45	10:19	10:21	10:53	9:51	10:15	10:31	10:54
Bruttoarbejdstid	6:46	2:12	5:40	2:38	4:45	3:18	5:02	3:53
– arbejde/uddannelse	6:17	1:53	5:08	2:15	4:23	3:01	4:30	3:31
– transport	0:29	0:19	0:32	0:23	0:22	0:17	0:32	0:22
Husligt arbejde	0:29	4:29	1:07	3:50	1:38	3:03	2:26	3:30
Fritid	6:58	7:01	6:52	6:40	7:28	7:14	5:57	5:40
I alt	23:58	24:01	24:00	24:01	23:42	23:50	23:55	23:56
N	1451	1765	1634	1732	1810	1779	889	1065

Kilde: Andersen (1988) og Bonke (2002b)

1 Omfatter 16-74-årige kvinder og mænd.

2 Af hensyn til sammenligning med tidligere år er der kun anvendt forårsinterview i 2001.

det, at mænd samlet set tilbringer kortere tid på arbejdsmarkedet. Dette vil sandsynligvis kunne ses af det gennemsnitlige tidsforbrug til erhvervsarbejde over tiden. Tabel 2.4.1 viser den gennemsnitlige tidsanvendelse i 1960'erne, 1970'erne, 1980'erne og i dag, 2001.

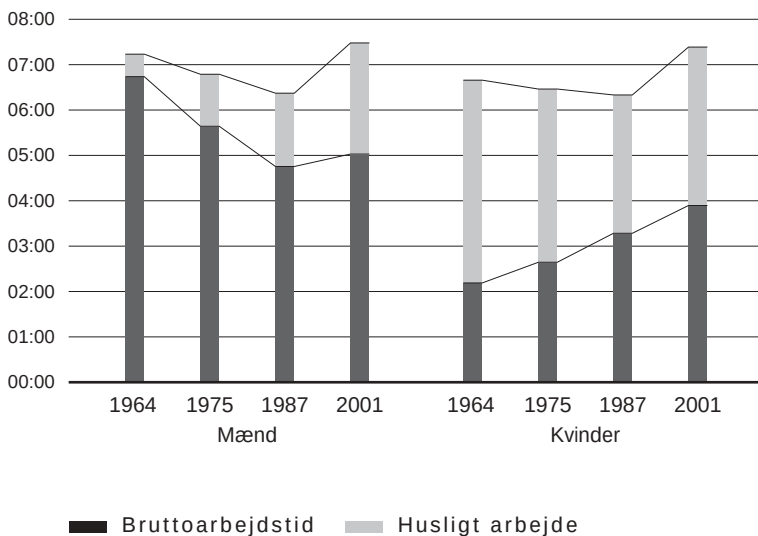
Der blev i perioden gennemført en betydelig arbejdstidsnedsættelse, først fra 45 til 44 timer pr. uge i 1966, til 41,75 timer pr. uge i 1971, til 40 timer pr. uge i 1974, og endeligt en glidende reduktion fra 40 til 37 timer pr. uge over perioden 1986 til 1991. Denne reduktion på 8 timer pr. uge over 25 år har især haft betydning for mændenes gennemsnitlige arbejdstid. Da kvinderne i samme periode har øget deres erhvervsfrekvens fra 45 pct. i 1964 til 71,4 pct. i 2000, bliver kvindernes gennemsnitlige arbejdstid et resultat af to modsatrettede kræfter, nedsat arbejdstid og øget andel af beskæftigede kvinder.

Vi sammenligner her resultaterne over årene, se eksempelvis kapitel 6 for en diskussion af dette, men holder os til tendenser og ikke de præcise ændringer i tidsforbrug til den enkelte aktivitet.

Den mest spændende tendens i tabellen er den konstant faldende reelle arbejdstid/tid brugt på uddannelse for mændenes vedkommende, fra 1964 til 1987, og derefter en lille stigning i reel arbejdstid

Figur 2.4.1

Arbejdsfordeling blandt par i 1964, 1975, 1987 og 2001. Timer.



frem til 2001. For kvindernes vedkommende har der været en konstant stigende reel arbejdstid. Samlet set er mændenes reelle arbejdstid, dvs. den tid de tilbringer på arbejdspladsen eller på uddannelse, faldet med $1\frac{3}{4}$ timer siden 1964. Samtidig har kvinderne haft en samlet stigning i reel arbejdstid på $1\frac{1}{2}$ time fra 1964 til 2001.

Hvad angår det huslige arbejde har mændenes andel været støt stigende siden midten af 1960'erne. Mændenes samlede huslige arbejde udgør i dag i gennemsnit $2\frac{1}{2}$ time, hvilket er en stigning på hele 2 timer fra 1964 til 2001. Kvindernes huslige arbejde er faldet i perioden frem til 1987 for derefter at stige med ca. $\frac{1}{2}$ time.

Fælles for både kvinder og mænd er den mindre fritid til rådighed i dag, sammenlignet med alle de andre tidsanvendelsesundersøgelser. Mændene har samlet set omkring 1 times mindre fritid, mens kvinderne har $1\frac{1}{2}$ time mindre fritid i dag i forhold til midten af 1960'erne.

Den samlede arbejdstid, når vi ser på både erhvervs- og husholdningsarbejde, ligger i dag på ca. $7\frac{3}{4}$ time for både kvinder og mænd, kvinderne kun 5 minutter mindre end mændene (se figur 2.4.1).

Mændene bruger 35 pct. af deres samlede arbejdstid på husligt arbejde i hjemmet svarende til 2½ time, mens denne andel for kvindernes vedkommende er på 49 pct., svarende til 3¾ time.

Den samlede arbejdstid har ikke ændret sig meget siden midten af 1960'erne. Mændenes samlede arbejdstid er steget med ca. ½ time, mens kvindernes samlede arbejdstid er steget med ca. 1 time over de knap 40 år. Stigningen i mændenes samlede arbejdstid skyldes deres større andel i det huslige arbejde (den lyse del af søjlen i figur 2.4.1), mens kvindernes øgede arbejdstid hovedsageligt kommer fra en stigning i tid brugt på erhvervsarbejde. Mændenes andel af det huslige arbejde var i 1964 på 10 pct. af det samlede huslige arbejde, mens den i 2001 var på 42 pct. af det samlede huslige arbejde. Der er altså sket en betydelig ændring i arbejdsdelingen mellem kvinder og mænd hvad det huslige angår. Det huslige arbejde undersøges nærmere i kapitel 4.

DANSKE KVINDER OG MÆNDS ERHVERVSARBEJDE

I det følgende vil vi hovedsageligt tage udgangspunkt i erhvervsmæssigt beskæftigede kvinder og mænd og hvordan deres arbejdsliv udformer sig. 65 pct. af de adspurgte danske kvinder og mænd er erhvervsmæssigt beskæftigede (62 pct. kvinder, inkl. beskæftigede kvinder på barsels- og børnepasningsorlov, og 69 pct. mænd), mens 14 pct. er under uddannelse (16 pct. kvinder og 13 pct. mænd). De resterende 20 pct. er enten arbejdsløse, hjemmegående, efterlønsmodtagere, førtidspensionister, folkepensionister eller anden form for ikke beskæftiget.

3.1 Hvor meget arbejder danske kvinder og mænd

Adspurgt om deres normale ugentlige antal arbejdstimer svarer 80 pct. at de arbejder 37 timer eller mere. Mændene har her en større andel, så 94 pct. af mændene svarer 37 timer eller mere, mens det kun er gældende for 68 pct. af de beskæftigede kvinder.

Ser vi på det faktiske tidsforbrug for en dag, beskrevet gennem døgnrytmeskemaerne, ser billedet ud som i tabel 3.1.1. Tabellen viser gennemsnitlig arbejdstid pr. dag, enten en hverdag eller en weekenddag, fordelt på arbejde ude, arbejde hjemme og transport til og fra arbejdet.

Beskæftigede mænd arbejder i gennemsnit knap 8 timer om dagen. Dette er fordelt med $6\frac{3}{4}$ time reelt på arbejdspladsen, 12 minutter på

Tabel 3.1.1

Arbejdstid for beskæftigede kvinder og mænd. Timer.

	Mænd			Kvinder		
	Hverdage Timer:min	Weekend	I alt	Hverdage Timer:min	Weekend	I alt
Erhvervsarbejde ude	6:43	1:04	3:57	5:33	0:55	3:16
Erhvervsarbejde hjemme	0:12	0:08	0:10	0:11	0:07	0:09
Transport til/fra arbejde	0:53	0:07	0:31	0:35	0:07	0:21
Arbejdstid i alt	7:48	1:19	4:38	6:19	1:09	3:45
Uddannelsestid i alt	0:05	0:01	0:03	0:08	0:04	0:06
Bruttoarbejdstid	7:50	1:20	4:39	6:23	1:13	3:50
N			1284			1341

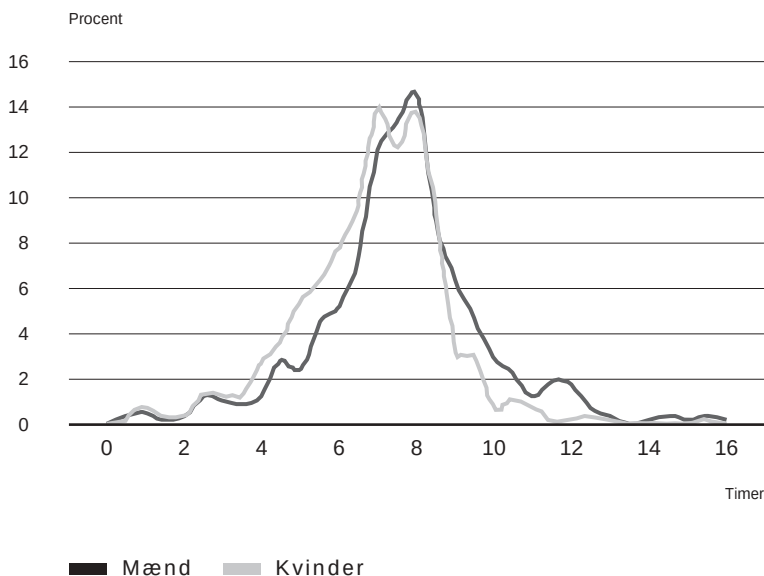
hjemmekontoret og knap 1 times transport. Beskæftigede kvinder arbejder i gennemsnit $6\frac{1}{2}$ time om dagen, fordelt på $5\frac{1}{2}$ time på arbejdspladsen, 11 minutter på hjemmekontoret og 35 minutters transporttid til og fra arbejdet.

Kvinder har altså $1\frac{1}{2}$ time kortere bruttoarbejdstid end mænd. Dette skyldes hovedsageligt den større andel af kvinder, der arbejder mindre end 37 timer om ugen, men også at kvinder har kortere transporttid. Mændene bruger 20 minutter mere om dagen på transport til og fra arbejdet. Dette kan skyldes, at kvinderne arbejder i nærområdet af skoler og daginstitutioner, og at mændene har en større radius med hensyn til jobmuligheder. Det viser sig, at i halvdelen af de par hvor der er børn under 15 år, og hvor begge voksne er beskæftigede, har kvinden kortere afstand (i tid) til arbejdspladsen, end manden har. Da tidsanvendelsesundersøgelsen for 2001 hovedsageligt går på tidsanvendelse, er der ikke spurgt til afstand i km. Vi kan derfor ikke bidrage med analyser af forskel i kilometerafstand for kvinder og mænd.

Tager man gennemsnittet af bruttoarbejdstiden på en weekenddag for alle beskæftigede, får man et meget lavt timetal. Mænd arbejder i gennemsnit knap $1\frac{1}{2}$ time, mens kvinder arbejder $1\frac{1}{4}$ time på en weekenddag. Dette skyldes selvfølgelig, at størstedelen (helt nøjagtigt 83 pct.) af de beskæftigede arbejder på hverdage og derfor indgår med nul arbejdstid på en weekenddag. Tages der højde for dette, så gennemsnittet af arbejdstiden på en weekenddag kun beregnes for

Figur 3.1.1

Kvinder og mænds arbejdstid på arbejdspladsen på en arbejdsdag, fordelt på antal timer om dagen. Procent.



personer, der faktisk arbejder på en weekenddag, arbejder mændene knap 6½ time, mens kvinder arbejder 7 timer om dagen i weekenden. Der er færre kvinder end mænd, der arbejder i weekenden (4 kvinder for hver 5 mænd), til gengæld arbejder de i gennemsnit længere.

Selvom kvinderne er kortere tid på arbejdspladsen, ser kvindernes fordeling af daglig tid brugt på arbejdspladsen ikke meget anderledes ud end mændenes. Figur 3.1.1 viser hvor stor en andel af de beskæftigede kvinder og mænd, der arbejder mellem ½ og 16 timer om dagen på deres arbejdsplads.

Der er en større andel af kvinder, der arbejder 4-6 timer om dagen (vist grafisk ved at den stiplede kurve for kvinder stiger, før den fuldt optrukne kurve for mændene stiger) og kvinderne går tidligere hjem end mændene (vist grafisk med et tidligere og stejlere fald i den stiplede kurve for kvinderne mellem 8 og 10 timer om dagen). Men samtidig ligger toppunktet for kvindernes arbejdstid samme sted som mændenes. Med andre ord betyder det, at det mest almindelige antal timer, der bruges på arbejdspladsen, er 7-8 timer.

Tabel 3.1.2

Bruttoarbejdstid om ugen for kvinder og mænd i par, hvor begge arbejder. Par med og uden børn. Procent.

Beskæftigede par uden børn (N: 272) pct.

	Kvinder under 37 timer/uge	Kvinder 37 timer/ uge	Kvinder over 37 timer/uge	Alle mænd
Mænd under 37 timer/uge	1,8	1,8	1,1	4,8
Mænd 37 timer/ uge	20,6	45,2	6,3	72,1
Mænd over 37 timer/uge	8,8	8,5	5,9	23,2
Alle kvinder	31,3	55,5	13,2	100,0

Beskæftigede par med børn (N: 409) pct.

	Kvinder under 37 timer/uge	Kvinder 37 timer/ uge	Kvinder over 37 timer/uge	Alle mænd
Mænd under 37 timer/uge	1,7	2,9	0,5	5,1
Mænd 37 timer/ uge	23,7	37,4	4,7	65,8
Mænd over 37 timer/uge	13,5	10,8	4,9	29,1
Alle kvinder	38,9	51,1	10,0	100,0

Tabel 3.1.3

Uddannelsestid for kvinder og mænd under uddannelse. Timer.

	Mænd			Kvinder		
	Hverdage	Weekend	I alt	Hverdage	Weekend	I alt
	Timer:min			Timer:min		
Uddannelse ude	3:50	0:07	2:45	3:49	0:04	2:45
Uddannelse hjemme	1:11	0:53	1:06	0:49	0:48	0:49
Transport til/fra uddannelse	0:37	0:07	0:28	0:36	0:00	0:26
Uddannelsestid i alt	5:39	1:07	4:20	5:15	0:52	4:00
Arbejdstid i alt	0:49	1:06	0:54	1:17	0:42	1:07
Arbejds/uddannelsestid	6:27	2:13	5:13	6:31	1:34	5:06
N	235			344		

For både kvinder og mænd gælder det, at 40 pct. af de beskæftigede befinder sig fysisk på deres arbejdsplads 7 til 8 timer om dagen.

Arbejdstiden kan også belyses på en anden måde gennem ugentlig arbejdstid. Her er anvendt svaret på spørgsmålet om den faste ugentlige arbejdstid fra spørgeskemaet. 68 pct. af alle beskæftigede kvinder og 93 pct. af alle beskæftigede mænd svarer, at de arbejder 37 timer eller mere om ugen.

Hvis vi begrænser os til par, hvor begge personer i parret er beskæftiget, viser det sig, at 40,5 pct. af alle par angiver, at de begge arbejder 37 timer om ugen. Tager vi højde for børn i familien (tabel 3.1.2), angiver 45,2 pct. af alle par uden børn og 37,4 pct. af alle par med børn, at de begge arbejder 37 timer om ugen.

Når der ikke er børn i familien, arbejder 56 pct. af kvinderne og 72 pct. af mændene 37 timer om ugen. 13 pct. af kvinderne og 23 pct. af mændene angiver, at de arbejder mere end 37 timer om ugen (14 pct. af mændene svarer endog, at de arbejder mere end 45 timer om ugen). Kun 5 pct. af mændene svarer, at de arbejder mindre end 37 timer om ugen, mens denne andel udgør 31 pct. af kvinderne.

Denne fordeling af par på bruttoarbejdstid ændrer sig, når der kommer børn i familien. Der er nu en større andel af kvinderne, der arbejder under 37 timer om ugen (39 pct.) og en større andel af mændene, der arbejder over 37 timer om ugen (29 pct.).

Her ser vi altså endnu et aspekt af tidsforbrug i par. Mens mænd arbejder fuldtid eller mere, arbejder kvinder fuldtid eller mindre, hvilket er mest udtalt for par med børn. Det er kun 5 pct. af alle par, hvor begge arbejder mere end 37 timer om ugen. 4 ud af 5 mænd, der arbejder mere end 37 timer om ugen, har en kone/kæreste, der arbejder 37 timer eller mindre om ugen. Dette kan ses som en form for arbejdsdeling, da det – både i kapitel 2 og 4 – er vist, at kvinderne tager en større del af det ubetalte arbejde.

Vender vi os nu mod den andel af befolkningen, der er i gang med en uddannelse, ser billedet lidt anderledes ud. Som tidligere skrevet er der forholdsmæssigt flere kvinder end mænd, der er under uddannelse, 16 pct. kvinder og 13 pct. mænd. Da 74 pct. af dem, der er under uddannelse, er under 25 år, kan vi godt betragte uddannelse som en fuldtidsbeskæftigelse på højde med erhvervsmæssig beskæftigelse.

Bruttoarbejdstiden for en studerende viser da også, at kvinder bruger $5\frac{1}{4}$ time og mænd $5\frac{3}{4}$ time til hverdag på studierne. For både kvinder og mænd gælder det, at knap 4 timer bruges dagligt på studieaktivitet uden for hjemmet. Ved siden af studierne arbejder mænd i gennemsnit tre kvarter, mens kvinder arbejder knap $1\frac{1}{4}$ time, en interessant forskel som måske kan forklares ved, at kvinderne hyppigere har arbejde i omsorgssektoren, og mændene arbejder i butikssektoren i weekenden.

Weekenderne er ikke nær så boglige, da både kvinder og mænd bruger ca. 1 time i gennemsnit på studierne. Men det skyldes ikke, at tiden bruges på at tjene penge, da arbejdstiden for kvindernes vedkommende er mindre i weekenden end til hverdag, mens der ses en lille stigning i mændenes arbejdstid i weekenden.

3.2 Hvornår arbejder danske kvinder og mænd

En anden interessant faktor af arbejde, ud over hvor meget kvinder og mænd arbejder, er, hvornår arbejdet udføres. Mange børnefamilier kan nikke genkendende til, at der spiller flere faktorer ind i planlægningen af tiden, når der er børn i familien. Følgende afsnit bygger på en opdeling af døgnet, med henblik på at se hvornår kvinder og mænd i par er på arbejde. Den fulde tabel over hele døgnet findes i bilag 2, mens tabel 3.2.1 viser andelen af kvinder og mænd i par, der

Tabel 3.2.1

Andelen af kvinder og mænd i par, der er på arbejde, opdelt efter børn/ikke-børn og alderen på yngste barn. Procent.

	Arbejder samtidig	Kun manden på arbejde	Kun kvinden på arbejde
Tidsrum: De tidlige morgentimer (kl. 06-08)			
Ingen børn, kvinden under 45 år	7,2	16,0	5,6
Yngste barn 0-12 måneder	0,0	30,4	4,3
Yngste barn 1-6 år	2,6	20,9	8,5
Yngste barn 7-15 år	6,3	21,8	8,0
Yngste barn over 15 år	6,3	20,8	4,2
Ingen børn, kvinden over 44 år	5,9	18,6	4,9
Tidsrum: "Ulvetimen" (kl. 16-18)			
Ingen børn, kvinden under 45 år	10,4	16,8	12,0
Yngste barn 0-12 måneder	0,0	13,0	6,5
Yngste barn 1-6 år	2,0	17,0	5,9
Yngste barn 7-15 år	2,3	24,1	2,9
Yngste barn over 15 år	7,3	15,6	12,5
Ingen børn, kvinden over 44 år	7,4	11,8	12,3
Tidsrum: hele døgnet			
Ingen børn, kvinden under 45 år	19,3	11,2	7,5
Yngste barn 0-12 måneder	8,8	18,7	4,0
Yngste barn 1-6 år	15,8	12,1	7,1
Yngste barn 7-15 år	15,5	14,3	6,9
Yngste barn over 15 år	18,2	13,5	6,0
Ingen børn, kvinden over 44 år	16,0	13,1	6,3

er på arbejde samtidigt, henholdsvis den ene på arbejde mens den anden er hjemme, på udvalgte tidspunkter af døgnet.

Opdelingen af parrene efter alder på yngste barn betyder, at barsels- og børnepasningsorlov har stor indflydelse på andelen af kvinder og mænd, der arbejder samtidigt i gruppen "yngste barn 0-12 måneder". Når vi ser på hele døgnet, er forskellen til de andre grupper da også tydelig. Knap 9 pct. af alle par, hvor yngste barn er under 1 år, er på arbejde samtidigt.

Af tabel 3.2.1 ses, at der er langt flere mænd end kvinder, der arbejder i de tidlige morgentimer. $\frac{1}{3}$ af alle mænd møder kl. 7, mens den næste tredjedel møder kl. 8 (se eksempelvis figur 2.1.2). Kun 10 pct. af kvinderne er mødt på arbejdet kl. 7, mens 60-70 pct. af kvinderne er mødt ind kl. 9. Denne forskel på kvinder og mænd i

de tidlige morgentimer afspejler sandsynligvis det faktum, at de berørte mænd i højere grad er beskæftiget som håndværkere og fag, hvor man normalt møder tidligt på arbejdet og samtidig får tidligt fri. Samtidig afspejles den opdeling af kvinder og mænd på faggrupper, der ligeledes er meget omfattende i Danmark (for yderligere oplysninger om segregering af arbejdsmarkedet, se Beskæftigelsesministeriet, 2002 eller Dansk Arbejdsgiverforening, 2001).

I den anden ende af arbejdsdagen, "ulvetimen" mellem kl. 16 og 18, er der også en større andel af mænd, der arbejder, set i forhold til andelen af kvinder. Her ser vi, at det er omkring 2 pct. af alle par med børn under 15 år, hvor begge forældre er på arbejde i "ulvetimen". Det er især tydeligt her, at kvinder med børn, uanset om børnene er helt små eller op mod 15 år, i langt højere grad end mændene er taget hjem fra arbejde. Det er kun 5-7 pct. af par med børn under 15 år, hvor kun kvinden er på arbejde mellem kl. 16 og 18. Det viser sig, at den gruppe mænd, vi her har fat i, i højere grad er funktionærer og mænd i ledende stillinger.

En anden væsentlig ting for børnefamilier er, om mor eller far er hjemme om natten, eller om børnene skal passes på anden vis. Her viser det sig, at ingen af de adspurgte par med børn arbejder samtidig om natten (se bilag 2). I knap 5 pct. af de par, der har 0-1-årige børn, går manden på arbejde om natten. Denne andel af par falder til 2 pct., når yngste barn er mellem 1 og 15 år. Kvinder med børn går langt mindre på arbejde om natten. Det er kun godt 1 pct. af par med hjemmeboende børn, hvor moderen går på arbejde om natten.

3.3 Hvor fleksibelt er kvinder og mænds arbejde

Fleksibilitet i arbejdsdagen gennem muligheden for at tilrettelægge arbejdstiden efter egne behov, kan være det, der for mange familier får hverdagen til at hænge sammen. Fleksibilitet behøver ikke kun betyde mulighed for at flytte på de faste arbejdstider. Fleksibilitet kan også være at have muligheden for at arbejde hjemme eller muligheden for at kunne forlade sin arbejdsplads en halv time eller mere midt på dagen, hvis der er brug for det.

Tabel 3.3.1

Andel af beskæftigede kvinder og mænd med fleksible arbejdstider. Procent.

	Mænd	Kvinder
Faste arbejdstider	45,5	55,9
Varieret arbejdstid efter aftale	8,0	10,8
Flekstid	17,1	18,7
Egen tilrettelæggelse	29,4	14,6
I alt	100,0	100,0

Tabel 3.3.2

Beskæftigede kvinder og mænds mulighed for at variere placeringen af arbejdstiden fra dag til dag. Procent.

	Mænd	Kvinder
Ja	75,8	67,4
– op til et kvarter	1,6	3,5
– op til en halv time	2,0	5,0
– op til en time	9,5	10,3
– mere end en time	62,8	48,6
Nej	24,1	32,6
	100,0	100,0

Omkring halvdelen af alle beskæftigede kvinder og mænd har faste arbejdstider (tabel 3.3.1). Knap 20 pct. har flekstid, mens 30 pct. af mændene og 15 pct. af kvinderne ikke har flekstid men alligevel i nogen udstrækning kan tilrettelægge deres arbejdstid efter eget behov.

Som et alternativ til den formelle fleksible arbejdstid kan beskæftigede kvinder og mænd ofte gøre brug af den uformelle fleksibilitet, der ligger i selv at kunne variere placeringen af sin arbejdstid, tabel 3.3.2. Hvis der er behov for det, kan 63 pct. af mændene og 49 pct. af kvinderne variere placeringen af deres arbejdstid med mere end 1 time fra dag til dag. Det viser sig, at dette er muligt, næsten uanset om manden eller kvinden har fleksible arbejdsforhold eller skal møde og gå på faste tidspunkter.

Samtidig har 88 pct. af mændene og 76 pct. af kvinderne (tabel 3.3.3) den mulighed, at de kan forlade arbejdspladsen en halv time

Tabel 3.3.3

Beskæftigede kvinder og mænds mulighed for at forlade arbejdspladsen en halv time eller mere midt på dagen. Procent.

	Mænd	Kvinder
Ja, har den mulighed	88,0	75,6
Nej, har ikke den mulighed	12,0	24,4
	100,0	100,0

Tabel 3.3.4

Andelen af beskæftigede kvinder og mænd, der har mulighed for fleksibilitet gennem hjemmearbejde. Procent.

	Mænd	Kvinder
Andel, der har muligheden for helt eller delvist at arbejde hjemme	30,6	32,8
Andel, der benytter denne mulighed regelmæssigt/i perioder	80,1	81,1
Andel, der reelt har brugt muligheden for hjemmearbejde den pågældende dag	24,8	20,0

eller mere midt på dagen, hvis der er behov for det. Derved kan et meget vigtigt ærinde, eventuelt besøg hos læge, apoteket eller offentlige kontorer, ordnes både inden for kontorerens åbningstid, og uden at det går ud over familiens daglige gøremål efter arbejdstid.

Andelen, der har mulighed for helt eller delvist at arbejde hjemme, ligger for både mænds og kvinders vedkommende på ca. 30 pct., tabel 3.3.4. Af dem der har muligheden, svarer 80 pct., at de benytter sig af denne mulighed. I denne undersøgelse af tidsanvendelse er der 25 pct. af mændene og 20 pct. af kvinderne, der reelt benytter muligheden for hjemmearbejde, den dag døgnrytmeskemaet er udfyldt.

Et af argumenterne for mulighed for hjemmearbejde er, at hjemmearbejde skulle kunne skabe bedre sammenhæng mellem arbejdsliv og familieliv. Det viser sig, at den gennemsnitlige arbejdstid for både kvinder og mænd, der arbejder hjemme hele dagen, er på 5 timer, hvilket er kortere end den gennemsnitlige tid brugt på arbejdspladsen for de kvinder og mænd, der er beskæftigede. En hjemmearbejdsdag kan således ses som en kort arbejdsdag, hvor der er mulighed for at hente børnene tidligt og få udført noget af det husholdningsarbejde, der ellers må vente til weekenden.

DANSKE KVINDER OG MÆNDS HUSHOLDNINGSARBEJDE

De fleste mennesker har et hjem og en familie at tage sig af. I det følgende kapitel ser vi på, hvor meget kvinder og mænd arbejder i hjemmet ved at opdele husholdningsarbejdet i flere forskellige aktiviteter.

4.1 Hvor meget arbejder kvinder og mænd i hjemmet

Ikke alle er aktive indenfor en husholdningsaktivitet hver dag. Nogle aktiviteter kræver tid hver dag, mens andre kan vente til en anden dag. Tabel 4.1.1 viser andelen af kvinder og mænd, der er aktive inden for en række husholdningsaktiviteter på en gennemsnitsdag. Samtidig er det gennemsnitlige tidsforbrug for de aktive beregnet.

90 pct. af mændene og 97 pct. af kvinderne udfører en eller anden form for husholdningsarbejde på en gennemsnitsdag. De aktive mænd bruger $2\frac{3}{4}$ time om dagen, mens de aktive kvinder bruger $3\frac{3}{4}$ time om dagen. Går vi ned i de enkelte aktiviteter, er der forskel mellem kvinder og mænd hvad angår både andelen af aktive og tidsforbrug. 59 pct. af mændene bruger i gennemsnit 38 minutter på madlavning, mens 79 pct. af kvinderne i gennemsnit bruger knap 1 time på madlavning om dagen. Der er altså flere kvinder, der laver mad, og de bruger længere tid end mændene. Det samme gør sig gældende for opvask og afrydning efter maden og tøjvask. Der er en større andel af aktive kvinder, og de aktive bruger i gennemsnit længere tid på de pågældende aktiviteter.

Tabel 4.1.1

Husholdningsarbejde for kvinder og mænd, 2001. Procent og timer.

	Mænd		Kvinder	
	Andel aktive	Tidsforbrug for aktive Timer:min./ gns.dag	Andel aktive	Tidsbrug for aktive Timer:min./ gns.dag
Indkøb	48,2	1:14	55,9	1:16
– indkøb/ærinder	47,2	1:10	55,2	1:13
– besøg off. Kontor o.l.	6,7	0:39	4,7	0:40
Husligt arbejde ¹	81,8	1:21	93,2	2:17
– madlavning ¹	58,8	0:38	79,4	0:54
– opvask/afrydning ²	34,9	0:24	54,6	0:27
– rengøring	30,7	0:45	56,9	0:50
– tøjvask ¹	11,7	0:32	45,6	0:46
Gør-det-selv arbejde ¹	29,5	1:55	15,1	1:19
– andet praktisk arbejde ¹	21,6	1:46	9,3	1:10
– havearbejde	11,5	1:38	6,8	1:20
Alle aktiviteter ¹	90,2	2:49	96,5	3:47

1 Kønsforskel signifikant på 1 promilles niveau.

2 Kønsforskel signifikant på 1 pct. niveau.

3 Kønsforskel signifikant på 5 pct. niveau.

Billedet vender, når vi ser på aktiviteter som gør-det-selv arbejdet. Hver tredje mand er aktiv inden for havearbejde eller andet praktisk arbejde i hjemmet hver dag, mens det kun er gældende for hver sjette kvinde. De aktive mænd bruger knap 2 timer om dagen, mens de aktive kvinder i gennemsnit bruger 1 time og 20 minutter.

Der er andre af aktiviteterne, hvor der ikke er forskel i tidsforbruget blandt de aktive. Kvinder og mænd, der går på indkøb, bruger i gennemsnit lige lang tid, nemlig 1¼ time om dagen. Besøg på offentlige kontorer og lignende (herunder læge og tandlæge) kræver også den samme tid af kvinder og mænd, ca. 40 minutter i gennemsnit. Rengøring er også en af de aktiviteter, hvor der bruges stort set lige meget tid, men til gengæld er det kun 31 pct. af mændene, der er aktive, mod 57 pct. af kvinderne.

Et andet af de områder, hvor der er forskel i tidsforbruget mellem kvinder og mænd, er på tid brugt på omsorg. Tabel 4.1.2 viser som tabel 4.1.1 andelen af aktive kvinder og mænd inden for bestemte

Tabel 4.1.2

Tid til omsorg for kvinder og mænd med børn. Procent og timer.

	Mænd		Kvinder	
	Andel aktive	Tidsforbrug for aktive Timer:min./ gns.dag	Andel aktive	Tidsbrug for aktive Timer:min./ gns.dag
Omsorg ¹	59,5	1:17	74,2	1:59
– afhente/bringe børn	23,0	0:48	31,9	0:56
– børneomsorg ¹	52,7	1:01	70,3	1:33
– familieomsorg	4,6	0:27	5,9	0:24

1 Kønsforskel signifikant på 1 promilles niveau.

aktiviteter og de aktives tidsforbrug. Her er blot tale om personer, der har børn i alle aldre i husholdningen. 60 pct. af mændene og 74 pct. af kvinderne er aktive med omsorg indenfor familien på en gennemsnitsdag. Mændene bruger 1¼ time og kvinderne bruger 2 timer om dagen. Den store forskel – tidsmæssigt – ligger i børneomsorgen, hvor de aktive mænd bruger 1 time om dagen, mens kvinderne bruger 1½ time om dagen. Der er også en større andel af kvinder, der bringer og henter børnene både fra institutioner og fritidsaktiviteter, 23 pct. af mændene mod 32 pct. af kvinderne. Tidsmæssigt er der ikke den store forskel mellem disse kvinder og mænd, mellem 3 kvarter og 1 time.

Vi ser altså en forskel på mænds og kvinders tidsforbrug, både når det gælder erhvervsarbejde (vist i kapitel 3) og når det gælder husholdningsarbejde. En større andel af kvinderne, set i forhold til andelen af mænd, udfører huslige aktiviteter, og de kvinder, der er aktive, bruger længere tid på de forskellige aktiviteter. Det eneste område, hvor mændene andels- og tidsmæssigt er foran, er med gør-det-selv arbejdet, der stadig er mandens område.

Som berørt tidligere i kapitel 2 er mændenes tidsforbrug til husholdningsarbejde steget med 1 time fra 1987 til 2001, mens kvindernes kun er steget ½ time. Dette skyldes blandt andet en større stigning i mændenes tidsforbrug til husligt arbejde, vist i tabel 4.1.3. Mændene bruger ½ time mere i 2001 end i 1987 på husligt arbejde, der omfatter madlavning, opvask/afrydning, rengøring, tøjvask og lig-

Tabel 4.1.3

Husholdningsarbejde i 1987 og 2001. Timer.

	1987		2001	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
	Timer:min./gns.dag		Timer:min./gns.dag	
Indkøb	0:17	0:22 ¹	0:24 ^a	0:31 ^{2,a}
Husligt arbejde	0:34	1:51 ¹	1:08 ^a	2:09 ^{1,a}
Gør-det-selv arbejde	0:35	0:25 ¹	0:34	0:10 ^{1,a}
Omsorg	0:09	0:21 ¹	0:24 ^a	0:45 ^{1,a}
Alle aktiviteter	1:36	2:58 ¹	2:30 ^a	3:34 ^{1,a}
N	1810	1779	889	1065

Af hensyn til sammenlignelighed med tidligere år er der kun anvendt forårsinterview.

1,2,3 Kønsforskellen indenfor samme år er signifikant på hhv. 1 promille, 1 pct. og 5 pct.

a Forskellen for samme køn mellem 1987 og 2001 er signifikant på 1 promilles niveau.

nende opgaver. Kvindernes tidsforbrug til disse opgaver er kun øget med 18 minutter. Mændene haler altså ind på kvinderne, selvom der er stadig er 1 times forskel i det gennemsnitlige tidsforbrug. Det betyder dog ikke, at kvinderne er blevet aflastet mht. det huslige arbejde, da deres tidsforbrug også er steget.

Tabel 4.1.3 viser også, at mændene ikke har øget tidsforbruget til gør-det-selv arbejdet. Mændene bruger i 2001 stadig godt ½ time til det praktiske arbejde i hjemmet, herunder havearbejde. Kvindernes tidsforbrug er derimod faldet med 1 kvarter, så kvinder i 2001 i gennemsnit bruger 10 minutter på gør-det-selv arbejde.

Tendenserne tyder på, at kvinder og mænd på nogle punkter nærmer sig hinanden med hensyn til husholdningsarbejdet, mens de på andre punkter specialiserer sig mere og mere. Tallene skal dog tages med visse forbehold, da opgørelsesmetoderne – som tidligere omtalt – er forskellige fra 1987 til 2001.

Hvis vi anvender de livsløbsgrupper, der blev brugt i kapitel 2, men begrænser os til par med og uden børn, kan vi danne os et billede af, hvordan husholdningsarbejdet fordeles mellem manden og kvinden. Tabel 4.1.4 viser det samlede tidsforbrug i parret på husholdningsarbejde, kvindens andel af det samlede husholdningsarbejde og et segregeringsindeks af husholdningsarbejdet.

Tabel 4.1.4

Husholdningsarbejde, fordeling og segregering i parfamilier efter livsløbsgruppe.
Timer, procent og indeks.

		Hushold- ningsarbejde	Kvindens andel af hushold- ningsarbejde	Segregering af hushold- ningsarbejde ¹
Par type	Kvindens alder	Timer:min./ gns.dag	Andel	Indeks (0-1)
Uden børn	16-25 år	4:04	0,56	0,55
Uden børn	26-30 år	4:09	0,57	0,56
Med børn	16-30 år	8:56	0,62	0,52
Med børn	31-35 år	9:24	0,60	0,49
Med børn	36-40 år	8:21	0,63	0,57
Med børn	41-45 år	7:28	0,60	0,59
Med børn	46-50 år	7:02	0,65	0,63
Med børn	51+ år	6:01	0,59	0,65
Uden børn	51-61 år	7:00	0,65	0,63
Uden børn	62-66 år	7:06	0,59	0,66
Uden børn	67+ år	7:47	0,61	0,63

1 Segregeringsindekset er et udtryk for i hvor høj grad der er tale om en arbejdsdeling blandt kvinder og mænd i par (Blair & Lichter, 1991).
Der er signifikant forskel i tidsforbrug til husholdningsarbejde mellem unge par uden børn og alle andre par.
Der er også en signifikant forskel i tidsforbrug mellem unge par med børn og ældre par med børn.

Segregeringsindekset er et udtryk for i hvor høj grad, der er tale om en arbejdsdeling i parforholdet (Blair & Lichter, 1991). Jo tættere værdien er på 0, jo mere sammenfald er der mellem mænds og kvinders arbejdsopgaver. Omvendt, hvis der er fuldstændig arbejdsdeling mellem kvinder og mænd, vil segregeringsindekset være 1. Segregeringsindekset beregnes vha. graden af specialisering i familierne i udførelsen af syv forskellige aktiviteter: madlavning, opvask, rengøring, tøjvask, gør-det-selv arbejde, havearbejde og omsorg for familie og børn. Hver aktivitet indgår i segregeringsindekset med forskellen mellem kvindens og mandens tidsforbrug på den pågældende aktivitet i forhold til det samlede tidsforbrug på de syv aktiviteter.

Ser vi først på det samlede husholdningsarbejde, lægger de unge par uden børn samlet 4 timer om dagen i husholdningsarbejdet. Dette mere end fordobles, når de unge par får børn, til 9-9½ time om dagen. Det samlede tidsforbrug på husholdningsarbejde falder langsomt jo

ældre kvinden bliver i parret (og dermed implicit jo ældre børnene bliver). Når alle børn er flyttet hjemmefra, lægger parret samlet 7 timer om dagen i husholdningsarbejdet. Herfra er det samlede husholdningsarbejde stigende, sandsynligvis i takt med tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet, således at par, hvor kvinden er over 67 år, samlet set arbejder knap 8 timer i hjemmet, sandsynligvis som en slags overførsel af arbejdskraft fra arbejdsmarkedet til hjemmet.

Kvindens andel af det samlede husholdningsarbejde ligger for de unge pars vedkommende lige over halvdelen af tidsforbruget. Når der kommer børn til, stiger denne andel til omkring $\frac{2}{3}$ af tiden. For hver time husholdningsarbejde, der udføres i hjem med børn, bruger kvinden 40 minutter og manden 20 minutter på husholdningsarbejde.

Segregeringsindekset, der er et udtryk for, hvor meget kvinder og mænd specialiserer sig i udførelsen af de forskellige aktiviteter, viser overraskende, at småbørnsfamilier specialiserer sig mindst, mens specialiseringen er mere udtalt blandt de ældre par (tabel 4.1.4). Den højere specialiseringsgrad blandt ældre par, hvor børnene er flyttet hjemmefra, tyder ikke så meget på specialisering pga. børn i husstanden men mere på en traditionel/indgroet opdeling af hjemmets opgaver, der tilhører den generation.

4.2 Hvornår arbejder kvinder og mænd i hjemmet

Placering af husholdningsarbejde kan betragtes på flere måder: enten i løbet af ugen eller i løbet af dagen. Her berører vi begge måder.

Tabel 4.2.1 viser husholdningsarbejdet fordeling over ugen for kvinder og mænd. Samtidig er den samlede arbejdstid, dvs. både husholdnings- og erhvervsarbejde, vist.

Mændene laver $2\frac{1}{2}$ times husholdningsarbejde de første 3 dage af ugen. Dette øges med et kvarter torsdag og fredag for at stige til knap 4 timer om lørdagen og knap 3 timer om søndagen. Kvinderne derimod laver 4 timers husholdningsarbejde ugens første tre dage og et kvarter mindre om torsdagen. Fredagen hører for kvindernes vedkommende til weekenden, da husholdningsarbejdet på en fredag fylder lige så meget som på en lørdag. Fredag og lørdag bruger kvinder

Tabel 4.2.1
Husholdningsarbejdets fordeling på ugedag i par. Timer.

Ugedag/køn	mandag	tirsdag	onsdag	torsdag	fredag	lørdag	søndag
	Timer:min						
Mænd							
– husholdningsarbejde	2:31	2:23	2:33	2:42	2:45	3:49	2:56
– husholdnings- og erhvervsarbejde inkl. transport til/fra arbejde	9:00	9:30	9:16	9:21	8:19	5:00	4:13
Kvinder							
– husholdningsarbejde	3:57	3:59	3:58	3:44	4:32	4:28	4:05
– husholdnings- og erhvervsarbejde inkl. transport til/fra arbejde	9:14	9:07	9:15	9:03	8:46	5:28	4:59

Kønssforskellen i tid anvendt på husholdningsarbejde er signifikant på 1 promilles niveau mandag-fredag og søndag og på 1 pct. niveau om lørdagen. Kønssforskellen på tid anvendt samlet til husholdningsarbejde og erhvervsarbejde er signifikant på 1 pct. niveau for søndage og på 5 pct. for lørdage. Fredag, lørdag og søndag er signifikant forskellige fra mandag til torsdag på 5 pct. niveau.

4½ time på husholdningsarbejde, mens søndagen er på det samme niveau som ugens første dage, nemlig 4 timer.

Hvis vi ser på den samlede arbejdstid, viser billedet en lille (og ikke signifikant) forskel i samlet arbejdstid mellem kvinder og mænd. Mændenes arbejdsdag er længst tirsdag og torsdag, mens kvinderne arbejder længere end mændene om mandagen og de sidste tre dage af ugen. Forskellen på den samlede arbejdsindsats drejer sig kun om 15-30 minutter, hvilket dækker over en markant forskel i anvendelsen af tiden: mændenes længere arbejdstid på arbejdsmarkedet og kvindernes længere arbejdstid i hjemmet.

Hvis vi nu kigger på en gennemsnitsdag, kan husholdningsarbejdet deles op i før arbejdstid og efter arbejdstid. Samtidig tager vi højde for om personen er enlig eller i par, og om der er børn eller ej i husholdningen. Tabel 4.2.2 viser tidsforbruget til husholdningsarbejdet før og efter arbejdstid for de pågældende grupper.

Der er signifikant forskel på kvinder og mænds tidsforbrug i hjemmet, når de ikke har børn. Dette gælder både for enlige og personer i parforhold. Der er også forskel på mænds og kvinders tidsforbrug i par med børn.

Tabel 4.2.2

Husholdningsarbejdets fordeling på en hverdag for enlige fuldtidsbeskæftigede, og i par, hvor begge har fuldtidsbeskæftigelse.¹ Timer.

	Før arbejdstid	Efter arbejdstid	Før arbejdstid	Efter arbejdstid
	Uden børn		Med børn	
	Timer:min		Timer:min	
Enlige				
– Mand	0:44 ¹	1:33 ¹	1:48	2:07
– Kvinde ³	1:02	1:47	1:21	2:47
Par				
– Mand ²	0:41 ¹	1:27 ¹	0:58 ¹	1:40 ¹
– Kvinde ^{2,4}	1:02	1:49	1:18	2:33

Der er for få enlige mænd med børn til at kunne teste, om der er forskel mellem enlige mænd med børn og enlige kvinder med børn i tidsforbruget.

1 Kønsforskel i gruppen signifikant på 1 pct. niveau.

2 Signifikant forskel mellem person uden og person med barn på 0.1 pct. niveau

3 Signifikant forskel mellem person uden og person med barn på 1 pct. niveau

4 Signifikant forskel mellem person uden og person med barn på 5 pct. niveau

Civilstand er uden betydning, så længe der ikke er børn i husholdningen. Enlige mænd uden børn bruger den samme mængde tid både før og efter arbejdstid som mænd i par uden børn. Det samme gør sig gældende for enlige kvinder uden børn og kvinder i par uden børn. Der er altså ikke nogen stordriftsfordele af at være i et parforhold, selvom der ikke er børn i husstanden.

Når parret får børn bruger mændene $1\frac{2}{3}$ time, mens kvinder i par med børn bruger $2\frac{1}{2}$ time på husholdningsarbejde efter arbejdstid, en forskel på 3 kvarter. Kvinderne øger altså deres tidsforbrug efter arbejdstid med $\frac{1}{2}$ time mere end mændene, når der kommer børn i familierne. Dette bekræfter de øvrige resultater i rapporten: forskellen mellem kvinder og mænds tidsforbrug til husholdningsarbejde øges, når der kommer børn i familierne. Her er det dog værd at bemærke, at det er den absolutte forskel, der øges. Den relative forskel, dvs. kvindernes tidsforbrug set i forhold til mændenes tidsforbrug, ændrer sig stort set ikke. Kvindernes andel af husholdningsarbejdet, som også vist i tabel 4.1.4, holder sig tæt på $\frac{2}{3}$ af det samlede tidsforbrug, uanset hvilken livsløbsgruppe parret befinder sig i.

4.3 Hvor fleksibelt er kvinders og mænds husholdningsarbejde

Ligesom der er forskel på hvor meget tid kvinder og mænd bruger på husholdningsarbejde, er der forskel på, hvor regelmæssige deres arbejdsopgaver er. I tabel 4.3.1 er husholdningsarbejdet delt op i kategorier efter regelmæssighed. Der findes meget regelmæssige opgaver, der ikke kan udsættes til en anden dag. Denne slags opgaver er madlavning, opvask/afrydning, tid brugt på at bringe og hente børn og direkte børneomsorg. Regelmæssige opgaver er opgaver, der som regel skal gøres mindst en gang om ugen, så som rengøring (hvis man ikke har andre til at gøre det), tøjvask og indkøb. Til sidst findes der ikke-regelmæssige opgaver, som er besøg på offentlige kontorer, læger osv., andet praktisk arbejde i hjemmet og havearbejde.

Af tabel 4.3.1 ses, at kvinder bruger dobbelt så meget tid som mænd på de meget regelmæssige opgaver, 3 kvarter mere på regelmæssige opgaver og 20 minutter mindre på ikke-regelmæssige opgaver, og dette er gældende for kvinder og mænd i par, uanset om de har børn eller ej.

Tidsforbruget på regelmæssige opgaver ændrer sig ikke fra par uden børn til par med børn. Mænd bruger i gennemsnit 3 kvarter på de regelmæssige opgaver, mens kvinder bruger 1½ time. Heri ligger dog en skjult forskel på ugedagene. Når der kommer børn i huset, er der en tendens til, at de regelmæssige opgaver udskydes til weekenden. Både kvinder og mænd i par med børn bruger 20 minutter mere i weekenden på rengøring, indkøb og tøjvask end på hverdagene.

Ser vi på de ikke-regelmæssige opgaver er dette mændenes domæne. Mændene bruger knap 3 kvarter på de ikke-regelmæssige opgaver, mens kvinderne i gennemsnit bruger under 1 kvarter. Her er også en tendens til, at mændene lægger det praktiske arbejde og havearbejdet i weekenden, uanset om han har børn eller ej. Kvinderne derimod øger ikke tidsforbruget til ikke-regelmæssige arbejdsopgaver, når det er weekend.

Endelig er der de meget regelmæssige opgaver, hvor den største forskel mellem kvinder og mænd findes. Mænd i par uden børn bruger

Tabel 4.3.1

Husholdningsopgaver efter regelmæssighed, gennemsnit over hele ugen. Timer.

	Par u/børn		Par m/børn	
	Mand Timer:min./gns.dag	Kvinde Timer:min./gns.dag	Mand Timer:min./gns.dag	Kvinde Timer:min./gns.dag
Opgaver efter regelmæssighed:				
– meget regelmæssige ^{1,2} (madlavning, opvask/afrydning, afhentning/bringning af børn, børneomsorg)	0:35	1:06	1:20	2:33
– regelmæssige ¹ (rengøring, tøjvask, indkøb)	0:48	1:31	0:48	1:35
– ikke-regelmæssige ¹ (besøg offentlige kontor o.l., andet praktisk arbejde, havearbejde) ¹	0:39	0:14	0:36	0:12
I alt ^{1,2}	2:02	2:51	2:44	4:20

1 Kønsforskel signifikant på 0,1 pct. niveau for både par u/ børn og par m/ børn.

2 Forskel mellem par uden og med børn signifikant på 0,1 pct. niveau for både kvinder og mænd.

3 Forskel mellem par uden og med børn signifikant på 5 pct. niveau for både kvinder og mænd.

4 Forskel mellem par uden og med børn signifikant på 5 pct. niveau for mænd og 0,1 pct. niveau for kvinder.

i gennemsnit ½ time på de meget regelmæssige opgaver, mens kvinder uden børn bruger 1 time. Når der kommer børn i familierne bruger mændene 1 time og 20 minutter, mens kvinderne bruger 2½ time. Kvinderne bruger altså dobbelt så lang tid som mændene. Stigningen på 3 kvarter for mænd og 1½ time for kvinder, når der kommer børn i husholdningen, svarer til de fundne stigninger i afsnit 4.2. Børnefamiliernes ”ekstraforbrug” af tid til husholdningsarbejdet kommer altså fra ekstra tid brugt på de meget regelmæssige arbejdsopgaver, så som madlavning, opvask/afrydning, og så selvfølgelig tid brugt på og med børnene.

En sidste krølle på fleksibiliteten i husholdningen er forholdet mellem de tre typer af regelmæssighed. Når der ikke er børn i familierne, går den største andel af kvinder og mænds tidsforbrug til regelmæssige opgaver. Når der kommer børn i familierne, bruger mændene knap halvdelen af deres husholdningstid på meget regelmæssige opgaver, mens kvinderne bruger 60 pct. af deres tid på meget regelmæssige opgaver. Da meget regelmæssige opgaver er meget lidt

fleksible, ligger en del af børnefamiliernes dagligdag meget fast og det kan derfor være en svær opgave at få dette til at gå op med et job og en karriere (Bonke, Gupta, Smith, 2002).

4.4 Omsorg over for børn og ældre

Husholdningsarbejdet indeholder også omsorg for børn og andre familiemedlemmer i husstanden. Tiden brugt på omsorg indenfor husstanden afhænger i høj grad af, om der er børn i familien og alderen på disse børn.

Tabel 4.4.1 viser forældres gennemsnitlige tidsforbrug på både direkte og indirekte omsorg for deres børn. Omsorgen er opdelt i direkte og indirekte omsorg, da den direkte omsorg er det man gør direkte for eller med sit barn, mens den indirekte omsorg omfatter den tid, man laver noget andet, men er samme sted (i samme rum) som barnet, uanset om det er i hjemmet eller et andet sted. Nattesøvn tæller således kun med, hvis barnet sover i samme rum som forældrene.

Det giver sig selv, at jo mindre børnene er, jo mere omsorg er der brug for, både direkte og indirekte. Kvinder tilbringer i gennemsnit godt

Tabel 4.4.1

Forældres omsorg overfor børn. Parfamilier. Timer.

	Direkte	Indirekte	I alt	
	Timer:min./ gns.dag	Timer:min/ gns.dag	Timer:min/ gns.dag	N/par
Yngste barn er 0-1 år ^a				
Mænd	1:35 ¹	7:49 ¹	9:24 ¹	154
Kvinder	4:10	10:01	14:10	
Yngste barn er 1-6 år ^b				
Mænd	1:14 ¹	5:35 ¹	6:49 ¹	381
Kvinder	1:58	6:56	8:54	
Yngste barn er 7-15 år ^c				
Mænd	0:29 ¹	3:46 ²	4:15 ¹	406
Kvinder	0:56	4:40	5:36	

a Gælder familier, hvor det yngste barn er mellem 0 og 1 år.

b Gælder familier, hvor det yngste barn er mellem 1 og 6 år.

c Gælder familier, hvor det yngste barn er mellem 7 og 15 år.

1 Kønsforskellen er signifikant på 1 promilles niveau.

2 Kønsforskellen er signifikant på 1 procents niveau.

14 timer af døgnet sammen med sit 0-1-årige barn, hvoraf 4 timer går til direkte omsorg. Mændene bruger knap 5 timer mindre og har i gennemsnit 1½ times direkte omsorg/samvær med det lille barn.

Når det yngste barn er mellem 1 og 6 år, bruger kvinden kun halvt så meget tid på direkte omsorg om dagen, sammenlignet med kvinder hvis yngste barn er under 1 år. Kvinden bruger 2 timer på direkte omsorg og samlet set 9 timer på direkte og indirekte omsorg om dagen. Manden, derimod, bruger nu kun 1½ time på den direkte omsorg og knap 7 timer samlet set med sine børn om dagen.

Når det yngste barn har nået skolealderen, er de fleste børn selv-hjulpne og kræver derfor ikke nær så meget direkte omsorg som de små børn. Kvinden bruger nu 1 time og manden ½ time på direkte omsorg om dagen, mens den samlede omsorg bliver til 5½ og 4¼ time om dagen for kvinder henholdsvis mænd.

Her er altså ikke noget bevis for, at større børn ikke ser deres forældre ud over den tid, forældrene bruger på at hente/bringe børnene til skole, fritidsinteresser og lignende. Forældre og børn har i gennemsnit 4-5 timer om dagen, hvor de er sammen om en række aktiviteter.

Der er stadig en forskel på mænds og kvinders omfang af omsorg over for og samvær med deres børn. I to tredjedele af parrene, er kvindens andel af den samlede omsorg for børnene mere end 50 pct. End ikke når børnene er i skolealderen, hvor far og mor kan yde omsorg og støtte på lige fod, når mændene op på halvdelen af den samlede tid brugt med børnene.

Med omsorg følger også ansvar. Alle par i undersøgelsen er blevet spurgt om fordelingen af ansvaret for en række opgaver knyttet til børn i alderen 0-6 år. Af de svar, vist i tabel 4.4.2, kan man se, at kvinderne på en række punkter har det største ansvar for, at dagligdagen omkring børnene fungerer. I ni ud af ti tilfælde er det alene kvinden, der sørger for at få købt nyt tøj, når børnene trænger til det, mens det i halvdelen af parrene alene er kvindens opgave at holde sig orienteret om, hvad der sker i skolen eller daginstitutionen.

Der er ikke en direkte sammenhæng, der siger, at jo mindre kvindens andel af ansvaret er, jo større er mandens andel. Der er derimod en

Tabel 4.4.2

Forældres ansvar for opgaver knyttet til 0-6-årige børn. Par. Procent.

Hvem har ansvaret for følgende opgaver knyttet til børnene:

	Kvindens ansvar	Mandens ansvar	Fælles ansvar	N
	Andel			
Sørge for at der bliver købt nyt tøj til børnene, når de trænger:	88,5	1,5	10,0	592
Holde sig orienteret om, hvad der sker i skole/daginstitution:	51,7	4,3	44,0	532
Klæde børnene på og hjælpe med at overholde tiden om morgenen:	44,1	13,6	42,3	565
Passe syge børn på arbejdsdage:	38,8	7,7	53,6	544
Hjælpe med lektier:	35,6	6,8	57,6	236
Hente og bringe børn til daginstitutioner:	33,1	11,0	55,9	481
Hente og bringe børn til fritids-aktiviteter:	28,8	16,3	54,9	326
Lege med børnene	8,8	8,6	82,7	582

direkte sammenhæng til et større fælles ansvar. Ved opgaver, hvor kvindens ansvar er meget lav, eksempelvis hente og bringe børn til fritidsaktiviteter og lege med børnene, er der et meget højt fælles ansvar for, at disse opgaver bliver udført. Kvindens ansvar forsvinder således ikke, når manden tager del i opgaverne. Ansvarer går i ca. halvdelen af familierne over til at være et fælles ansvar.

En anden form for omsorg og hjælp er den omsorg og hjælp, der gives til personer uden for husstanden. Tabel 4.4.3 viser fordelingen af hjælp til andre, opdelt på alderskategorier og efter hvem man har hjulpet.

Op mod $\frac{2}{3}$ af dem, der stadig har deres forældre, har indenfor de sidste 4 uger ydet en eller anden form for hjælp eller aflastning til forældrene. Den samme andel viser sig over for børn, der flytter hjemmefra. Op mod $\frac{2}{3}$ af alle forældre har inden for de sidste 4 uger

Tabel 4.4.3

Andelen af kvinder og mænd, der har hjulpet nogen uden for egen husstand inden for de sidste 4 uger. Procent og timer.

		Forældre	Ikke-hjemmeboende børn	Børne-børn	Naboer, venner, kolleger	Andre menne-sker	Tid brugt på hjælp indenfor de sidste 4 uger	
		Aktiv andel				N	Timer:min	
16-30 år	M	33,0	0,4	0,0	42,8	41,9	357	11:45
	K	21,4	0,3	0,0	36,5	33,5	369	10:07
31-45 år	M	32,6	7,2	1,6	38,8	28,8	289	12:20
	K	22,8	9,3	2,3	30,8	23,8	317	13:11
46-60 år	M	22,0	28,4	7,0	30,2	20,5	287	13:40
	K	28,6	31,1	17,2	20,7	21,9	361	20:13
61-74 år	M	4,4	32,2	15,4	26,4	14,7	136	21:41
	K	7,6	35,9	32,7	22,4	15,7	111	19:34
Alle	M	25,5	14,7	4,6	35,8	28,3	1069	13:41
	K	22,4	15,1	8,8	29,0	25,8	1158	15:01

Forskellen mellem andelen af kvinder og mænd, der har hjulpet deres forældre er signifikant for 16-30-årige på 1 pct. niveau og for 31-45-årige på 5 pct. niveau.

Hvad angår hjælp til ikke-hjemmeboende børn er kønsforskellen signifikant for de 31-45-årige på 5 pct. niveau.

Kønsforskellen er signifikant for hjælp til børnebørn for 46-60-årige, 61-74-årige og alle på 1 promille niveau.

Kønsforskellen i hjælp til naboer er signifikant for de 46-60-årige samt for alle på 1 promille niveau.

ydet en eller anden form for hjælp til et ikke-hjemmeboende barn. Børnebørnene får også hjælp, hovedsageligt fra bedstemødrene.

Kvindernes hjælp til andre er sandsynligvis omsorg, mens mændenes hjælp er af mere håndværksmæssig karakter. Derved sker der en opdeling i, hvem kvinder og mænd hjælper. Kvinderne hjælper hovedsageligt gamle forældre, børn og børnebørn, mens mændene mere hjælper naboer, venner og andre.

Tiden brugt på hjælp til andre afspejler personens egen "brug af tid". Kvinder over 45 år og mænd over 60 år bruger langt mere tid på at hjælpe andre end de yngre, hvilket sandsynligvis afspejler, at de ikke længere er tilknyttet arbejdsmarkedet og derfor har tid til at yde flere former for hjælp, eksempelvis hente børnebørnene i daginstitutioner og lignende. For alle kvinder og mænd, der hjælper andre uden for husstanden, gælder det, at de i gennemsnit bruger mellem 3 og 4 timer om ugen på at hjælpe.

DANSKE KVINDER OG MÆNDS FRITID

De to foregående kapitler har beskæftiget sig med to af de fire hovedkategorier, tid kan inddeles i: erhvervsarbejde og husholdningsarbejde. Det følgende kapitel skal beskæftige sig med de to resterende hovedkategorier, de primære behov og fritid, dvs. den tid, der er til overs, når erhvervsarbejdet og det huslige arbejde er udført.

5.1 Hvor meget fritid har danske kvinder og mænd

Danskernes fritid består af en række aktiviteter, der først og fremmest skal dække de personlige behov, så som søvn, spise og personlig hygiejne, men også en række aktiviteter, der skal dække behovet for socialt samvær, afslapning, behovet for information, sport og motion, underholdning og kultur, hobbies og andre fritidssysler, der går under kategorien fritid.

Tabel 5.1.1 viser den gennemsnitlige ændring, der er sket fra 1987 til i dag. Fritiden er tilsyneladende faldet med ca. 1 time fra 1987 til 2001 og det på trods af det øgede tidsforbrug til de primære behov. Denne ændring kan dog – blandt andet – højst sandsynlig tilskrives ændringen i opgørelse af døgnrytmen, da der i 1987 blev spurgt til 15 minutters intervaller og i 2001 til 10 minutters intervaller. Herved kan toiletbesøg og småaktiviteter, der relaterer sig til husholdningsarbejde, lettere blive registreret og derved “gå fra” fritiden.

Tabel 5.1.1

Kvinder og mænds tidsforbrug til primære behov og fritid, 2001. Timer.

	1987		2001		Forskel fra 1987 til 2001	
	Mænd Timer:min	Kvinder	Mænd Timer:min	Kvinder	Mænd Timer:min	Kvinder
Primære behov	9:51	10:15 ¹	10:31 ^a	10:54 ^{1,a}	0:39	0:39
– Søvn	7:59	8:16 ¹	7:45 ^a	7:59 ^{2,a}	-0:14	-0:17
– Personlig hygiejne	0:26	0:31 ¹	0:47 ^a	0:58 ^{1,a}	0:21	0:27
– Spisning	1:26	1:28 ¹	1:59 ^a	1:57 ^a	0:33	0:29
Fritid	7:28	7:14 ¹	5:41 ^a	5:24 ^{3,a}	-1:47	-1:50
– Ude	3:08	2:53 ¹	1:57 ^a	1:53 ^a	-1:11	-1:00
– Hjemme	4:21	4:20	3:34 ^a	3:20 ^{3,a}	-0:47	-1:00
Alle aktiviteter	17:19	17:29	16:28	16:34	-1:08	-1:11
N	1810	1779	889	1065		

Af hensyn til sammenlignelighed med tidligere år er der kun anvendt forårsinterview.

1,2,3 Kønsforskellen indenfor samme år er signifikant på hhv. 1 promille, 1 pct. og 5 pct.

a Forskellen for samme køn mellem 1987 og 2001 er signifikant på 1 promilles niveau.

Fritidsaktiviteter kan, ligesom husholdningsaktiviteter, foregå mere eller mindre regelmæssigt. Derfor har vi i tabel 5.1.2 fundet andelen af personer, der på en gennemsnitsdag udfører den pågældende fritidsaktivitet og hvor lang tid, de aktive i gennemsnit bruger på denne aktivitet.

At se tv og lytte til radio og musik er den mest udbredte fritidsaktivitet. Godt 75 pct. af danskerne sidder i gennemsnit 2-2½ time om dagen og ser tv eller hører radio/musik. Da dette er beregnet på den primære aktivitet, personerne har opgivet i deres døgnrytmeskema, afspejler det ikke, at mange mennesker har radioen eller fjernsynet kørende, mens de foretager sig noget andet, der for dem er den primære aktivitet i det, de laver. Oplysninger fra døgnrytmeskemaet viser, at radioen kører som en biaktivitet for mere end halvdelen af befolkningen, der i gennemsnit hører 2 timers radio, mens de laver noget andet (ikke vist i denne rapport).

Tager man aktivt del i foreningsliv, organisationsarbejde og lignende, som knap 2 pct. af alle kvinder og mænd gør, tager det en stor del af ens fritid, 3 timer for mændenes vedkommende og 2¾ time for kvindernes vedkommende.

Tabel 5.1.2

Fritidsaktiviteter for kvinder og mænd en gennemsnitsdag, 2001. Procent og timer.

	Mænd (N: 1856)		Kvinder (N: 2155)	
	Andel aktive	Timer:min for aktive	Andel aktive	Timer:min for aktive
Hjemme				
– læsning ²	44,0	1:02	50,3	0:55
– fritidssysler/hobby ¹	15,7	1:30	15,4	1:03
– socialt samvær	47,2	0:55	62,0	0:56
– tv, radio, musik ¹	79,7	2:28	77,6	2:09
– it ¹	20,3	1:23	14,4	0:53
– afslapning	16,1	0:50	17,9	0:46
– andet	16,8	0:34	18,8	0:33
Ude				
– forenings- og organisationsliv ¹	1,7	3:02	1,5	2:46
– frivilligt arbejde ¹	11,9	2:10	11,3	1:25
– socialt samvær	39,3	2:28	45,3	2:15
– motion/sport ¹	23,2	1:55	23,2	1:21
– underholdning/ kultur	6,1	2:37	7,4	2:16
– hobby	7,1	2:09	6,1	2:03
– andet	14,0	1:52	15,5	1:50

1 Kønsforskellen i tid anvendt på denne fritidsaktivitet er signifikant på 1 promilles niveau.

2 Kønsforskellen i tid anvendt på denne fritidsaktivitet er signifikant på 1 pct. niveau.

Socialt samvær, både hjemme og ude, tager ligeledes en stor del af fritiden. 40 pct. af mændene og 45 pct. af kvinderne er aktive inden for socialt samvær uden for hjemmet og bruger henholdsvis 2½ og 2¼ time om dagen på socialt samvær. Socialt samvær hjemme udfylder knap 1 time om dagen for både kvinder og mænd. Her ser vi, at der er en langt større andel af kvinder, 62 pct., mod knapt halvdelen af mændene, der har socialt samvær i hjemmet. Denne form for socialt samvær er ikke blot med ægtefælle og børn, da det vil gå ind under familieomsorg under husholdningsarbejdet. Socialt samvær betyder at have besøg af familie eller venner, eller at være på besøg.

Mændene bruger ½ time mere om dagen på hobby/fritidssysler, ½ time mere på tv/radio, 20 minutter mere på IT, 3 kvarter på frivilligt arbejde og foreningsliv og ½ time mere i gennemsnit om dagen på sport og motion end kvinder. Til gengæld er andelen af kvinder, der er aktive med socialt samvær, både hjemme og ude, større end mændenes andel.

5.2 Hvornår holder kvinder og mænd fri

Da fritid er den tid, der ikke er optaget af primære behov eller arbejde, hvad enten det er betalt eller ubetalt arbejde, starter vi med at se på tidsforbrug til de primære behov på forskellige tidspunkter af døgnet, tabel 5.2.1.

Der er ingen forskel i, hvornår kvinder og mænd går i seng (se også døgnrytmen i figur 2.1.2): alle lægger sig til at sove omkring kl. 23 og kvindernes ekstra 20 minutter ligger efter midnat. Mænd sover til hverdag $6\frac{1}{2}$ time efter midnat, mens kvinder sover $6\frac{3}{4}$ time efter midnat. I weekenden sover både kvinder og mænd ca. $1\frac{1}{2}$ time mere.

Kvinderne bruger 10 minutter mere på hverdage og 1 kvarter mere i weekenden til personlig hygiejne og pleje end mænd. Den ekstra tid er fordelt over hele dagen. Mht. tidsforbrug til spisning, er det kun om morgenen til hverdag, der er forskel mellem kvinder og mænd. Kvinderne bruger her kortere tid end mændene til morgenmaden.

Samlet set bruger kvinderne længere tid på de primære behov end mændene, helt nøjagtigt 20 minutter mere til hverdag og 1 kvarter mere i weekenden.

Ligesom vi så i kapitel 4, hvor husholdningsarbejdet og erhvervsarbejdet ikke fordelte sig ligeligt over ugens 7 dage, fordeler fritidsaktiviteterne sig heller ikke ligeligt over ugedagene. Tabel 5.2.2 viser tidsforbruget til fritid for hver ugedag, opdelt i fritid hjemme og fritid ude.

Det er gældende for både kvinder og mænd, at de bruger mellem $4\frac{3}{4}$ og 5 timer om dagen på fritid i ugens første fire dage, kvinder lidt mindre end mænd. Om fredagen skiller mændene sig ud med et øget fritidsforbrug på 1 time, mens kvinderne kun øger fritiden med ca. 20 minutter. Mændene bruger 8 timer på fritid om lørdagen og $7\frac{1}{2}$ time om søndagen. Kvindernes fritid øges kun til $7\frac{1}{4}$ time om lørdagen og knap 7 timer om søndagen. Forskellen i fritid ligger på 1 kvarter til hverdag (mandag til torsdag) og 3 kvarter i weekenden (fredag til søndag).

Fritid i hjemmet er for mændene faldende fra mandag til torsdag, fra $3\frac{1}{2}$ til 3 timer. Kvinderne ligger ca. 1 kvarter lavere. Fra torsdag til

Tabel 5.2.1

Kvinder og mænds tidsforbrug til primære behov, opdelt i forskellige perioder af døgnet, 2001. Timer.

	Hverdag		Weekend	
	Mænd (N: 953) Timer:min	Kvinder (N: 1098) Timer:min	Mænd (N: 903) Timer:min	Kvinder (N: 1057) Timer:min
Søvn ¹	7:24	7:39	8:45	8:47
– før midnat (12-23.50)	0:57	0:56	0:57	0:52
– efter midnat (0-11.50) ¹	6:27	6:43	7:48	7:55
Personlig hygiejne ^{1,3}	0:46	0:56	0:46	1:00
– morgen (0-8.50) ^{1,4}	0:24	0:29	0:16	0:18
– i løbet af dagen (9-21.50) ³	0:13	0:15	0:23	0:32
– aften (22-23.50) ^{1,3}	0:09	0:11	0:08	0:10
Spisning	1:47	1:45	2:18	2:19
– morgen (0-10.50) ²	0:28	0:24	0:34	0:33
– frokost (11-15.50)	0:29	0:31	0:43	0:44
– aften (16-23.50)	0:50	0:50	1:02	1:02
Primære behov i alt	9:57	10:20	11:50	12:06

1 Kønsforskellen er signifikant på 1 promilles niveau for hverdage.

2 Kønsforskellen er signifikant på 1 pct. niveau for hverdage.

3 Kønsforskellen er signifikant på 1 promilles niveau for weekenddage.

4 Kønsforskellen er signifikant på 1 pct. niveau for weekenddage.

fredag stiger fritiden i hjemmet med ½ time pr. dag for mændenes vedkommende, til 4½ time om søndagen, mens kvindernes fritid i hjemmet stiger med 20 minutters intervaller.

Fritid ude ligger på ca. 1½ time for både kvinder og mænd mandag til torsdag. Mændenes fritid ude stiger med 1 time fra torsdag til fredag og fra fredag til lørdag, for derefter at falde med knap 1 time til søndag. Lørdag ligger derfor i top med 3¾ times fritid ude. Kvindernes fritid ude stiger med 20 minutter fra torsdag til fredag, 1½ time fra fredag til lørdag og falder fra lørdag til søndag med 1 time.

Foreningslivet, der i gennemsnit fylder 1-7 minutter om dagen for både kvinder og mænd, er et resultat af den lille andel af kvinder og mænd, der deltager aktivt i foreningsliv, organisationsarbejde og lignende (se tabel 5.1.2). Fra en tidligere undersøgelse af kultur- og fritidsaktiviteter af Fridberg (2000), ved vi, at 90 pct. af de adspurgte svarer, at de er medlem af mindst én forening. Fridberg viser samtidig, at kun 29 pct. har været til et foreningsmøde indenfor den sidste

Tabel 5.2.2

Kvinder og mænds tidsforbrug til fritidsaktiviteter i løbet af ugen, 2001. Timer.

	mandag	tirsdag	onsdag	torsdag	fredag	lørdag	søndag
Timer:min							
Mænd							
Hjemme	3:28	3:18	3:07	3:02	3:28	4:03	4:33
Ude	1:27	1:28	1:47	1:35	2:34	3:45	2:47
– foreningsliv	0:03	0:04	0:03	0:01	0:07	0:04	0:02
– motion/sport	0:22	0:19	0:23	0:17	0:19	0:39	0:32
I alt	5:04	4:51	5:04	4:44	6:09	8:01	7:37
Kvinder							
Hjemme	3:18	3:06	2:49	2:50	3:09	3:31	3:58
Ude	1:23	1:37	1:30	1:39	2:00	3:23	2:32
– foreningsliv	0:03	0:04	0:01	0:05	0:03	0:01	0:03
– motion/sport	0:22	0:20	0:16	0:13	0:07	0:18	0:27
I alt	4:47	4:49	4:26	4:40	5:18	7:12	6:48

måned. Betegnelsen “Forenings-Danmark” dækker måske ikke som før i tiden, at man deltager aktivt i foreningslivet, men snarere at man er passivt medlem af foreningslivet. Nogle vil måske endda hævde, at “Forenings-Danmark” er blevet til “Familie-Danmark”, med henvisning til det store tidsforbrug på socialt samvær og direkte/indirekte omsorg for børnene.

Kvinder og mænd bruger på hverdage lige meget tid på sport og motion, mens mændene bruger væsentlig mere tid end kvinderne i weekenden. Hvis tabel 5.2.2 var opdelt i aldersgrupper, ville vi se – som i Fridbergs undersøgelse – at det er de unge, der bruger mest tid på sport og motion, og at det er mændene, uanset aldersgruppe, der bruger mest tid. De unge kvinder er dog næsten kommet på højde med mændene, hvad angår sport og motion.

Samlet set, ligger kvinderne konstant lavere end mændene med hensyn til tidsforbrug til fritid. I weekenden har kvinderne i gennemsnit op mod 1 time mindre samlet fritid end mændene. Kvinderne bruger, ifølge de tidligere resultater, denne time på mere personlig pleje og mere husholdningsarbejde end mændene. Vi viste blandt andet i kapitel 4, at kvinderne i gennemsnit bruger godt 1 time mere end mændene til husholdningsarbejde om søndagen.

UNDERSØGELSESMETODE

Tidsanvendelsesundersøgelsen 2001 er gennemført dels for at videreføre rækken af tidsanvendelsesundersøgelser, der er blevet udført i Danmark, i 1964, 1975 og 1987, dels for at undersøge tidsforbruget i dagens Danmark, med de ændringer det danske samfund har gennemgået de seneste 14-15 år.

6.1 Formålet med rapporten

Formålet med denne rapport er at give et generelt billede af, hvad danske kvinder og mænd bruger tiden til. Til forskel fra den tidligere afrapportering af tidsanvendelsesundersøgelsen i Bonke (2002b), er opdelingen i kvinder og mænd udgangspunktet for denne rapport. Dette er både for at vise forskelle og ligheder mellem kvinder og mænds tidsforbrug til arbejde, husholdningsarbejde og fritid. En anden rapport, baseret på tidsanvendelsesundersøgelsen i 2001, er Schmidt (2002), der analyserer tidsanvendelse blandt etniske minoriteter i Danmark.

Tidsanvendelsesundersøgelser giver et detaljeret billede af befolkningens dagligliv og anses for at være en meget pålidelig metode til netop dette formål (Bonke, 2002a). Tidsanvendelsesundersøgelser bidrager således til en større viden inden for det samfundsvidenskabelige område – både med hensyn til anvendelsen af tid, men også med hensyn til forbrugs- og aktivitetsmønstre – og til en større forståelse af, hvorfor vi gør, som vi gør, se eksempelvis Hersch & Stratton, 1997, Viby-Mogensen, 1990, Zick, 2002.

6.2 Undersøgelsesmetoden

Tidsanvendelsesundersøgelsen 2001 er udført på et repræsentativt udsnit af den voksne befolkning i alderen 16-74 år, bosat i Danmark, ekskl. personer der bor på institutioner.

Tidsanvendelsesundersøgelsen 2001 består af et spørgeskema og et døgnrytmeskema. Spørgeskemaet giver oplysninger om eksempelvis familiemæssige forhold, tilknytningen til arbejdsmarkedet, faktiske arbejdstid, uddannelse og udførelsen af en række aktiviteter, der ikke forekommer så hyppigt, at de bliver noteret i et døgnrytmeskema. Der er ligeledes spurgt til eventuel ægtefælle/samlevers beskæftigelse, uddannelse og arbejdstid.

Døgnrytmeskemaet er opdelt i 10-minutters intervaller – fra kl. 04:00 til kl. 04:00 næste dag – hvor den interviewede person selv skal angive hvad han/hun laver (hovedaktiviteten), hvor han/hun befinder sig, hvem han/hun er sammen med og om der eventuelt laves andet samtidigt (biaktivitet). De adspurgte har med egne ord beskrevet aktiviteterne. Disse beskrivelser er efterfølgende blevet kodet af SFI-Survey's medarbejdere i overensstemmelse med retningslinier udarbejdet af Eurostat (2000) og indtastet til et datasæt med 4 variable for hver 10-minutters interval svarende til det udfyldte døgnrytmeskema. Det er med andre ord den interviewede persons egen vurdering af disse forhold, der er udgangspunkt for registreringen af døgnrytmen. Yderligere information om selve undersøgelsesmetoden kan findes i Bonke (2002b).

Når man laver et tidsanvendelsesstudie som dette, kommer man meget nemt i det dilemma, at besvarelserne i døgnrytmeskemaet er tænkt anderledes, end indtasteren har kodet det. Et eksempel kan være, hvis en far spiller fodbold med sine børn. Dette kan nemt blive til børnepasning, selv om faderen måske synes det er sjovere at spille fodbold end børnene og netop derfor betragter det som fritid. Ligeledes kan en pensionistkvindes puslen om sine roser i haven eller sine potteplanter, let blive til havearbejde eller husarbejde, snarere end blot fritid. Dette adskiller dog ikke tidsanvendelsesundersøgelsen 2001 fra andre tidsanvendelsesundersøgelser, se eksempelvis Niemi (1993).

Der blev indsamlet data af to omgange, i foråret 2001 og i efteråret 2001 (hovedsageligt i marts og september måned). Stikprøvestørrelserne var samlet set på 4164 personer. Ved interviewets slutning blev der udleveret to døgnrytmeskemaer til selvudfyldelse, og to mere til en eventuel ægtefælle/samlever. Det ene skema skulle udfyldes for en forudbestemt hverdag og det andet skema for en forudbestemt weekenddag. Ægtefælle/samlever skulle udfylde sine døgnrytmeskemaer for de samme dage som respondenterne.

De endelige data for denne rapport består altså af 975 mænd og 1.130 kvinder, i alt 2.105 personer, hvoraf 90 pct. af dem har udfyldt to døgnrytmeskemaer, et for en hverdag og et for en weekenddag, hvilket i alt giver 4.011 døgnrytmeskemaer. Af de 2.105 interviewede var der 1.280 personer med en ægtefælle/samlever. Inklusive bortfald i ægtefælle/samleverudfyldte døgnrytmeskemaer, har dette resulteret i 2.536 døgnrytmeskemaer, hvor vi har tidsforbrug for både den interviewede og ægtefællen/samleveren, halvdelen af dem for en weekenddag. Bortfaldsanalysen, der er gengivet i Bonke (2002b), viser, at bortfaldet ikke er særlig skævt mht. alder, civilstand og køn. Dette har derfor ikke givet anledning til vægtning af interviewene. Derimod er dagbøgerne vægtet efter ugedag, da halvdelen af alle dagbøger er tidsanvendelse på en weekenddag, hvilket giver en skæv fordeling af ugedage.

6.3 Tidsdimensionen

Tidsanvendelsesundersøgelser er tidligere udført i Danmark med forskellige formål. Undersøgelserne i 1964 og 1975 havde først og fremmest til formål at belyse befolkningens fritidsaktiviteter (Kühl, Koch-Nielsen, Westergård (1966), Kühl, Munk (1976) og Kühl (1980)). 1987-undersøgelsen bragte familien i centrum og de første mere detaljerede analyser af mænds og kvinders tidsanvendelse på baggrund af arbejdsliv og familieliv blev udført (Andersen (1988)).

En sammenligning med tidsanvendelsesundersøgelser i 1964, 1975 og 1987 – som den lægges frem i kapitel 2 – skal dog tages med det forbehold, at der fra undersøgelse til undersøgelse er ændret på undersøgelsesdesignet, så tallene ikke er direkte sammenlignelige. Eksempelvis er tidsanvendelsesundersøgelsen i 1987 gennemført ved telefoninterview, hvor respondenterne redegjorde for, hvad vedkom-

mende foretog sig dagen før, kvarter for kvarter; en fremgangsmåde der er ændret i tidsanvendelsesundersøgelsen for 2001. Schmidt, Körmendi, Viby Mogensen & Vibe-Pedersen (1989) har dog analyseret forskellene på de tre første tidsanvendelsesundersøgelser fra 1964, 1975 og 1987, og kommer med det resultat, at datamaterialet bør vægtes pga. ændringer i demografi og civilstand, der ikke er taget højde for i stikprøveudtagelsen, men at der – efter vægtning – ikke er store ændringer i det gennemsnitlige tidsforbrug, sådan som det er vist i Andersen (1988).

Med hensyn til de interviewedes egen udfyldelse af døgnrytmeskemaet i 2001 viser det sig, at 70 pct. har skrevet i døgnrytmeskemaet flere gange i løbet af dagen og 15 pct. har udfyldt det ved dagens slutning. Resten har udfyldt det af flere omgange, både i løbet af dagen, men også den følgende dag eller flere dage efter. Størstedelen af de adspurgte har altså udfyldt skemaet, mens de endnu har deres aktiviteter og tidsrummet for samme i frisk erindring.

6.4 Grupperinger

Aktiviteterne er grupperet efter internationale anbefalinger fra Eurostat (2000), hvor aktiviteterne er kodet efter et 3-niveau system. Denne kodning giver – uden at fjerne muligheden for at sammenligne aktiviteter over tid – mulighed for at definere aktivitetsgrupperne mere hensigtsmæssigt end tidligere.

Der er i de forskellige kapitler vist opgørelser af tidsforbrug på forskellige grupperinger mht. alder og civilstatus. Nogle af de vigtigste opdelinger er opdelingen af kvinder og mænd i par/enlige og med/uden børn. En af de gennemgående opdelinger (se eksempelvis figur 2.2.1-2.2.3) er en opdeling på tre dimensioner: enlig/par, med/uden børn og kvindens alder. Grupperingen i disse figurer er tilstræbt at følge en traditionel livsløbsbane: man starter som ung og enlig, når man flytter hjemmefra, så bliver man et par uden børn, senere par med børn for senere igen at overgå til par uden børn (ungerne er fløjet fra reden). I sidste ende kan man slutte livsløbsbanen som gammel og enlig (uden nogen som helst sammenligning med “gammel og ensom”). Disse forskellige stadier af en livsløbsbane skal dog ikke ses som en undersøgelse af personerne gennem hele livet, da alle data jo er indsamlet i 2001. Der vil således også indgå generationseffekter.

Tidsforbruget for en 60-årig i dag er ikke det samme som tidsforbruget for en 60-årig i 1987 og vil ikke være det samme som tidsforbruget for en 60-årig om 14 år.

Alle, der bor i samme husstand som deres forældre, er hjemmeboende børn, uanset alder. I antal personer i husstanden er der ligeledes registreret alle børn, der den pågældende dag for udfyldelsen af døgnrytmeskemaet, bor i hjemmet. Derved er der registreret et antal delebørn, der også opholder sig i længere tid ad gangen i en anden husholdning. De interviewede er ligeledes blevet spurgt, om de har børn, der opholder sig hos den anden forælder.

BILAG

BILAGSTABELLER

Bilagstabel 1

Tidsanvendelse for kvinder og mænd i 2001 i udvalgte europæiske lande. Timer.

Danmark / Kvinder

Alder	Børn	Civil-status		Primære behov	Arb. inkl. transport	Husholdningsarb.	Fritid og transport
< 25 år	ingen børn	hjemmeboende	1	10:41	04:37	01:29	07:10
25-44 år	ingen børn	hjemmeboende	2	09:05	05:42	02:26	06:46
< 45 år	ingen børn	Par	3	10:42	05:02	02:24	05:53
< 45 år	ingen børn	andet end par	4	10:42	04:54	01:54	06:29
16-74 år	Børn < 18 år	enlig forælder	5	10:17	04:49	03:42	05:08
16-74 år	yngste < 7 år	Par	6	10:01	04:17	04:39	04:49
16-74 år	7-17 år	Par	7	10:27	04:18	03:41	05:33
45-64 år	ingen børn	Par	8	10:46	04:31	03:06	05:36
45-64 år	ingen børn	andet end par	9	10:19	04:56	03:02	05:40
65+ år	ingen børn	Par	10	11:25	03:42	04:18	04:35
Alle kvinder			11	10:32	04:36	03:13	05:36

Danmark / Mænd

Alder	Børn	Civil-status		Primære behov	Arb. inkl. transport	Husholdningsarb.	Fritid og transport
< 25 år	ingen børn	hjemmeboende	1	10:52	04:23	01:02	07:42
25-44 år	ingen børn	hjemmeboende	2	10:14	05:03	01:09	07:24
< 45 år	ingen børn	Par	3	10:14	05:33	01:38	06:32
< 45 år	ingen børn	andet end par	4	10:07	05:10	01:35	07:05
16-74 år	børn < 18 år	enlig forælder	5	10:09	04:16	03:44	05:43
16-74 år	yngste < 7 år	Par	6	10:09	05:11	03:18	05:18
16-74 år	7-17 år	Par	7	09:56	06:04	02:23	05:37
45-64 år	ingen børn	Par	8	10:18	05:38	02:05	05:58
45-64 år	ingen børn	andet end par	9	09:57	05:09	02:11	06:37
65+ år	ingen børn	Par	10	11:25	05:03	02:59	05:06
Alle mænd			11	10:11	05:28	02:14	06:03

Norge / Kvinder

Alder	Børn	Civil-status		Primære behov	Arb. inkl. transport	Hushold- ningsarb.	Fritid og transport
< 25 år	ingen børn	hjemmeboende	1	10:39	04:09	01:27	07:44
25-44 år	ingen børn	hjemmeboende	2	.	.	.	.
< 45 år	ingen børn	par	3	10:19	04:32	02:18	06:50
< 45 år	ingen børn	andet end par	4	09:48	05:16	01:41	07:14
16-74 år	børn < 18 år	enlig forælder	5	09:44	03:28	03:52	06:57
16-74 år	yngste < 7 år	par	6	09:51	02:52	05:14	06:04
16-74 år	7-17 år	par	7	09:43	04:12	03:31	06:34
45-64 år	ingen børn	par	8	09:56	04:13	03:09	06:43
45-64 år	ingen børn	andet end par	9	10:27	03:29	02:52	07:11
65+ år	ingen børn	par	10	10:24	02:24	03:06	08:06
Alle kvinder			11	09:59	03:58	03:19	06:44

Norge / Mænd

Alder	Børn	Civil-status		Primære behov	Arb. inkl. transport	Hushold- ningsarb.	Fritid og transport
< 25 år	ingen børn	hjemmeboende	1	10:06	05:36	00:48	07:30
25-44 år	ingen børn	hjemmeboende	2	09:02	06:01	00:54	08:04
< 45 år	ingen børn	par	3	10:08	05:03	01:42	07:07
< 45 år	ingen børn	andet end par	4	09:18	05:53	01:23	07:26
16-74 år	børn < 18 år	enlig forælder	5	09:20	04:09	02:47	07:42
16-74 år	yngste < 7 år	par	6	09:23	05:21	03:10	06:06
16-74 år	7-17 år	par	7	09:17	05:14	02:27	07:02
45-64 år	ingen børn	par	8	09:36	05:04	02:09	07:10
45-64 år	ingen børn	andet end par	9	09:50	04:50	02:07	07:14
65+ år	ingen børn	par	10	10:37	02:53	02:43	07:47
Alle mænd			11	09:34	05:13	02:12	07:00

Finland / Kvinder

Alder	Børn	Civil-status		Primære behov	Arb. inkl. transport	Husholdningsarb.	Fritid og transport
< 25 år	ingen børn	hjemmeboende	1	10:36	04:25	01:43	07:16
25-44 år	ingen børn	hjemmeboende	2	.	.	.	.
< 45 år	ingen børn	par	3	10:37	04:39	02:31	06:13
< 45 år	ingen børn	andet end par	4	10:32	04:47	01:40	07:01
16-74 år	børn < 18 år	enlig forælder	5	10:30	04:19	03:43	05:28
16-74 år	yngste < 7 år	par	6	10:20	03:46	05:08	04:45
16-74 år	7-17 år	par	7	10:17	04:23	03:44	05:35
45-64 år	ingen børn	par	8	10:17	04:28	03:19	05:56
45-64 år	ingen børn	andet end par	9	10:26	03:45	03:05	06:43
65+ år	ingen børn	par	10	:	:	:	:
Alle kvinder			11	10:24	04:20	03:21	05:54

Finland / Mænd

Alder	Børn	Civil-status		Primære behov	Arb. inkl. transport	Husholdningsarb.	Fritid og transport
< 25 år	ingen børn	hjemmeboende	1	11:07	03:24	00:49	08:39
25-44 år	ingen børn	hjemmeboende	2	10:09	04:37	01:21	07:55
< 45 år	ingen børn	par	3	10:30	04:45	01:37	07:08
< 45 år	ingen børn	andet end par	4	10:25	04:08	01:36	07:51
16-74 år	børn < 18 år	enlig forælder	5	09:06	04:49	02:07	07:59
16-74 år	yngste < 7 år	par	6	10:07	05:27	02:48	05:38
16-74 år	7-17 år	par	7	10:01	05:07	02:18	06:33
45-64 år	ingen børn	par	8	10:15	04:00	02:21	07:22
45-64 år	ingen børn	andet end par	9	10:36	02:47	02:40	07:56
65+ år	ingen børn	par	10	11:26	00:22	02:55	09:19
Alle mænd			11	10:32	03:46	02:05	07:38

England / Kvinder

Alder	Børn	Civil-status		Primære behov	Arb. inkl. transport	Husholdningsarb.	Fritid og transport
< 25 år	ingen børn	hjemmeboende	1	11:20	04:55	01:00	06:47
25-44 år	ingen børn	hjemmeboende	2	11:02	04:54	01:36	06:28
< 45 år	ingen børn	par	3	10:43	05:02	02:40	05:35
< 45 år	ingen børn	andet end par	4	10:45	05:04	01:55	06:15
16-74 år	børn < 18 år	enlig forælder	5	10:13	03:37	04:11	05:59
16-74 år	yngste < 7 år	par	6	10:13	03:21	05:19	05:07
16-74 år	7-17 år	par	7	10:25	04:00	04:00	05:36
45-64 år	ingen børn	par	8	10:20	03:45	03:51	06:03
45-64 år	ingen børn	andet end par	9	10:13	04:12	03:13	06:20
65+ år	ingen børn	par	10	10:30	02:07	04:46	07:06
Alle kvinder			11	10:31	04:09	03:27	05:52

England / Mænd

Alder	Børn	Civil-status		Primære behov	Arb. inkl. transport	Husholdningsarb.	Fritid og transport
< 25 år	ingen børn	hjemmeboende	1	10:38	05:50	00:35	06:56
25-44 år	ingen børn	hjemmeboende	2	10:18	05:40	00:57	07:07
< 45 år	ingen børn	par	3	10:17	06:00	01:45	05:56
< 45 år	ingen børn	andet end par	4	10:15	05:42	01:25	06:38
16-74 år	børn < 18 år	enlig forælder	5	10:13	05:53	02:31	05:22
16-74 år	yngste < 7 år	par	6	09:54	06:02	02:33	05:29
16-74 år	7-17 år	par	7	09:56	05:53	02:10	06:03
45-64 år	ingen børn	par	8	09:56	05:41	01:58	06:27
45-64 år	ingen børn	andet end par	9	09:38	05:37	02:09	06:36
65+ år	ingen børn	par	10	10:34	02:49	03:23	07:14
Alle mænd			11	10:06	05:47	01:53	06:13

Holland / Kvinder

Alder	Børn	Civil-status		Primære behov	Arb. inkl. transport	Husholdningsarb.	Fritid og transport
< 25 år	ingen børn	hjemmeboende	1	11:41	04:22	01:13	06:43
25-44 år	ingen børn	hjemmeboende	2	11:05	01:21	03:18	08:17
< 45 år	ingen børn	par	3	10:56	04:18	02:02	06:44
< 45 år	ingen børn	andet end par	4	10:57	04:20	01:37	07:07
16-74 år	børn < 18 år	enlig forælder	5	10:12	03:53	03:36	06:20
16-74 år	yngste < 7 år	par	6	10:53	02:31	05:31	05:25
16-74 år	7-17 år	par	7	10:38	03:08	03:44	06:30
45-64 år	ingen børn	par	8	11:05	02:29	03:14	07:11
45-64 år	ingen børn	andet end par	9	10:30	03:27	02:04	08:00
65+ år	ingen børn	par	10	11:40	01:23	03:50	07:06
Alle kvinder			11	10:51	03:20	03:09	06:39

Holland / Mænd

Alder	Børn	Civil-status		Primære behov	Arb. inkl. transport	Husholdningsarb.	Fritid og transport
< 25 år	ingen børn	hjemmeboende	1	11:20	05:09	00:39	06:53
25-44 år	ingen børn	hjemmeboende	2	10:27	05:09	00:47	07:36
< 45 år	ingen børn	par	3	10:09	05:37	01:14	06:59
< 45 år	ingen børn	andet end par	4	10:11	05:32	01:14	07:03
16-74 år	børn < 18 år	enlig forælder	5	09:56	06:11	01:57	05:56
16-74 år	yngste < 7 år	par	6	10:27	05:30	02:14	05:50
16-74 år	7-17 år	par	7	10:27	05:20	01:27	06:46
45-64 år	ingen børn	par	8	10:46	04:45	01:03	07:26
45-64 år	ingen børn	andet end par	9	09:51	05:10	02:06	06:52
65+ år	ingen børn	par	10	09:50	02:53	03:24	07:56
Alle mænd			11	10:26	05:16	01:28	06:51

Kilde: Tidsanvendelsesundersøgelse udført af Social and Cultural Planning Office, Holland: TBO, se www.tijdsbesteding.nl for yderligere information

Frankrig / Kvinder

Alder	Børn	Civil-status		Primære behov	Arb. inkl. transport	Hushold- ningsarb.	Fritid og transport
< 25 år	ingen børn	hjemmeboende	1	12:16	05:07	01:29	05:07
25-44 år	ingen børn	hjemmeboende	2	12:10	03:28	01:53	04:49
< 45 år	ingen børn	par	3	11:49	05:04	02:58	04:09
< 45 år	ingen børn	andet end par	4	11:19	05:26	02:15	05:00
16-74 år	børn < 18 år	enlig forælder	5	11:33	04:30	03:42	04:15
16-74 år	yngste < 7 år	par	6	11:30	03:49	04:48	03:52
16-74 år	7-17 år	par	7	11:33	04:13	04:13	04:01
45-64 år	ingen børn	par	8	11:34	04:24	04:02	04:00
45-64 år	ingen børn	andet end par	9	11:21	05:02	03:03	04:33
65+ år	ingen børn	par	10	11:47	00:00	04:40	04:27
Alle kvinder			11	11:35	04:32	03:40	04:14

Frankrig / Mænd

Alder	Børn	Civil-status		Primære behov	Arb. inkl. transport	Hushold- ningsarb.	Fritid og transport
< 25 år	ingen børn	hjemmeboende	1	11:36	05:37	00:48	05:59
25-44 år	ingen børn	hjemmeboende	2	11:11	06:15	01:00	05:22
< 45 år	ingen børn	par	3	11:31	05:43	01:30	05:17
< 45 år	ingen børn	andet end par	4	11:20	05:41	01:39	05:21
16-74 år	børn < 18 år	enlig forælder	5	11:25	04:57	02:58	04:40
16-74 år	yngste < 7 år	par	6	11:17	05:30	02:22	04:52
16-74 år	7-17 år	par	7	11:22	05:46	02:02	04:50
45-64 år	ingen børn	par	8	11:22	05:53	01:54	04:52
45-64 år	ingen børn	andet end par	9	11:05	05:53	02:13	04:50
65+ år	ingen børn	par	10	12:21	05:18	00:50	05:20
Alle mænd			11	02:58	05:44	01:53	05:02

Ungarn / Kvinder

Alder	Børn	Civil-status		Primære behov	Arb. inkl. transport	Husholdningsarb.	Fritid og transport
< 25 år	ingen børn	hjemmeboende	1	11:09	05:28	01:52	05:28
25-44 år	ingen børn	hjemmeboende	2	10:59	05:22	01:57	05:37
< 45 år	ingen børn	par	3	10:44	05:02	03:33	04:36
< 45 år	ingen børn	andet end par	4	10:42	05:00	02:42	05:33
16-74 år	børn < 18 år	enlig forælder	5	10:30	04:46	04:11	04:28
16-74 år	yngste < 7 år	par	6	10:35	03:43	05:37	04:00
16-74 år	7-17 år	par	7	10:24	04:31	04:50	04:10
45-64 år	ingen børn	par	8	10:30	04:34	04:22	04:28
45-64 år	ingen børn	andet end par	9	10:39	04:35	03:29	05:11
65+ år	ingen børn	par	10	10:55	02:16	04:21	06:22
Alle kvinder			11	10:38	04:42	03:53	04:41

Ungarn / Mænd

Alder	Børn	Civil-status		Primære behov	Arb. inkl. transport	Husholdningsarb.	Fritid og transport
< 25 år	ingen børn	hjemmeboende	1	10:42	05:47	01:13	06:10
25-44 år	ingen børn	hjemmeboende	2	10:48	05:32	01:21	06:14
< 45 år	ingen børn	par	3	10:41	05:25	01:47	06:00
< 45 år	ingen børn	andet end par	4	10:42	05:26	01:36	06:10
16-74 år	børn < 18 år	enlig forælder	5	10:10	05:17	03:02	05:26
16-74 år	yngste < 7 år	par	6	10:32	05:24	02:56	05:02
16-74 år	7-17 år	par	7	10:31	05:37	02:25	05:22
45-64 år	ingen børn	par	8	10:37	05:03	02:26	05:48
45-64 år	ingen børn	andet end par	9	10:41	04:52	02:22	06:00
65+ år	ingen børn	par	10	10:50	03:34	02:44	06:46
Alle mænd			11	10:38	05:24	02:09	05:43

Bilagstabel 2

Andelen af kvinder og mænd i par, der er på arbejde, opdelt efter børn/ikke-børn og alderen på yngste barn. Procent.

	Tidsrum	Arbejder samtidig	Kun manden på arbejde	Kun kvinden på arbejde
Ingen børn, kvinden under 45 år	Kl. 06-08	7,2	16,0	5,6
Yngste barn 0-12 måneder		0,0	30,4	4,3
Yngste barn 1-6 år		2,6	20,9	8,5
Yngste barn 7-15 år		6,3	21,8	8,0
Yngste barn over 15 år		6,3	20,8	4,2
Ingen børn, kvinden over 44 år		5,9	18,6	4,9
Ingen børn, kvinden under 45 år	Kl. 08-16	62,4	16,0	11,2
Yngste barn 0-12 måneder		30,4	39,1	6,5
Yngste barn 1-6 år		52,9	16,3	11,8
Yngste barn 7-15 år		53,4	21,8	11,5
Yngste barn over 15 år		59,4	24,0	7,3
Ingen børn, kvinden over 44 år		53,4	25,0	8,8
Ingen børn, kvinden under 45 år	Kl. 16-18	10,4	16,8	12,0
Yngste barn 0-12 måneder		0,0	13,0	6,5
Yngste barn 1-6 år		2,0	17,0	5,9
Yngste barn 7-15 år		2,3	24,1	2,9
Yngste barn over 15 år		7,3	15,6	12,5
Ingen børn, kvinden over 44 år		7,4	11,8	12,3
Ingen børn, kvinden under 45 år	Kl. 18-22	1,6	4,0	5,6
Yngste barn 0-12 måneder		0,0	4,3	0,0
Yngste barn 1-6 år		0,1	7,2	3,3
Yngste barn 7-15 år		0,6	5,2	1,7
Yngste barn over 15 år		0,0	6,3	3,1
Ingen børn, kvinden over 44 år		1,0	2,0	4,9
Ingen børn, kvinden under 45 år	Kl. 22-06	0,0	2,4	0,8
Yngste barn 0-12 måneder		0,0	4,3	2,2
Yngste barn 1-6 år		0,0	1,3	1,3
Yngste barn 7-15 år		0,0	1,7	1,1
Yngste barn over 15 år		0,0	1,0	0,0
Ingen børn, kvinden over 44 år		0,0	1,0	0,5
Ingen børn, kvinden under 45 år	Hele	19,3	11,2	7,5
Yngste barn 0-12 måneder	døgnet	8,8	18,7	4,0
Yngste barn 1-6 år		15,8	12,1	7,1
Yngste barn 7-15 år		15,5	14,3	6,9
Yngste barn over 15 år		18,2	13,5	6,0
Ingen børn, kvinden over 44 år		16,0	13,1	6,3

LITTERATURLISTE

Andersen, D. (1988)

Danskernes dagligdag 1987. Bind 1 og 2. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 88:4.

Anxo, D. & L. Flood (1998)

Patterns of Time Use in France and Sweden. i: Persson, I. & C. Jonung: *Women's Work and Wages*. London: Routledge Research in Gender and Society.

Beskæftigelsesministeriet (2002)

Kønsarbejdsdeling og arbejdsmarkedet. København: Beskæftigelsesministeriet.

Blair, S.L. & D.T. Lichter (1991)

Measuring the Division of Household Labor. *Journal of Family Issues*, 21(1), 91-113.

Bonke, J. (2002a)

Paid work and unpaid work – diary information versus questionnaire information. København: Socialforskningsinstituttet. Working Paper 26:2002.

Bonke, J. (2002b)

Tid og velfærd. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 02:26.

- Bonke, J., N. D. Gupta & N. Smith (2002)
Household Time Allocations: Theoretical and Empirical Results. København: Socialforskningsinstituttet. Working Paper 19:2002.
- Dansk Arbejdsgiverforening (2001)
Arbejdsmarkedsrapport 2001. København: Dansk Arbejdsgiverforening.
- Durkheim, E. (1964)
The Division of Labour in Society. New York: Free Press. Oprindelig udgave 1893.
- Eurostat (2000)
Guidelines on Harmonised European Time Use Surveys, (HETUS). Sept. 2000. Luxembourg.
- Fridberg, T. (2000)
Kultur- og fritidsaktiviteter 1975-1998. København: Socialforskningsinstituttet 00:1
- Hersch, J. & S. Stratton (1997)
Housework, Fixed Effects, and Wages of Married Workers. *Journal of Human Resources*, 32(2), 285-307.
- Hochschild. A. R. (1997)
The Time Bind. When Work becomes Home and Home becomes Work. New York: Metropolitan Books.
- Kühl, P-H. (1980)
Fritid 1964-75. Udviklingstendenser i fritidsadfærd og kultur. København: Socialforskningsinstituttet. Meddelelse 27.
- Kühl, P-H., I. Koch-Nielsen & K- Westergård (1966)
Fritidsvaner i Danmark. Med særligt hensyn til radio og tv. København: Socialforskningsinstituttet. Publikation 25.
- Kühl, P-H. & J. K. Munk (1976)
Døgnrytme. Befolkningens tidsanvendelse på ugens dage. København: Socialforskningsinstituttet. Meddelelse 15.

Niemi, I. (1993)

Systematic Error in Behavioral Measurement: Comparing Result from Interview and Time Budget Studies. *Social Indicator Research*, 30(2-3), 229-244.

Olsen, B. M. (2000)

Nye fædre på orlov – en analyse af de kønsmæssige aspekter ved forældre-orlovsordninger. København: Københavns Universitet, Sociologisk Instituts Ph.d. afhandlingsserie nr. 14.

Schmidt, G. (2002)

Tidsanvendelse blandt pakistanere, tyrkere og somaliere. København: Socialforskningsinstituttet 02:28.

Schmidt, E. I., E. Körmendi, G. Viby Mogensen &

J. Vibe-Pedersen (1989)

24 timer i døgnet. Tidsanvendelse og forbrugsmønstre siden 60'erne. Herning: Systime.

Sennett, R. (1999)

Det fleksible menneske. Eller arbejdets forvandling og personlighedens nedsmeltning. Dansk udgave forlaget Hovedland. Oprindeligt 1998.

Statistiska Centralbyrån (2003)

Tid för vardagsliv – Kvinnors och mäns tidsanvändning 1990/91 och 2000/01. Stockholm: Statistiska Centralbyrån. Levnadsförhållanden Rapport 99.

Viby-Mogensen, G. (1990)

Time use and consumption in Denmark in recent decades. København: Danmarks Statistik.

Zick, C. D. (2002)

Clocking the Progress in Time Use Research. *Review of Income and Wealth*, 48(3), 435-443.

SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTETS UDGIVELSER SIDEN 1.1.2002

- 02:1 Boll, J. & Qvortrup Christensen, T.: Kontanthjælpsmodtagere og arbejdsmarkedet. Casestudie fra Vestegnen. 2002. 103 s. ISBN 87-7487-676-7. Kr. 80,00.
- 02:2 Filges, T., Harsløf, I. & Nord-Larsen, M.: Revalidering – deltagere, forløb og effekter. 2002. 103 s. ISBN 87-7487-677-5. Kr. 105,00.
- 02:3 Bach, H.B.: Kontanthjælpsmodtageres aktivering og arbejdsudbud. 2002. 149 s. ISBN 87-7487-678-3. Kr. 120,00.
- 02:4 Carøe Christiansen, C. & Hohnen, P.: Betingelser for børns sociale ansvar. 2002. 177 s. ISBN 87-7487-679-1. Kr. 135,00.
- 02:5 Hansen, H.: Elements of Social Security A comparison covering: Denmark, Sweden, Finland, Austria, Germany, The Netherlands, Great Britain, Canada. 2002. 383 s. Kun udgivet elektronisk: [/http://www.sfi.dk/sw1317.asp](http://www.sfi.dk/sw1317.asp).
- 02:6 Danske arbejdspladser – Plads til alle? Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om arbejdsmarkedets rummelighed. 2002. 73 s. ISBN 87-7487-681-3. Kr. 50,00.
- 02:7 Strange, M.: Unge kränkere. 2002. 170 s. ISBN 87-7487-684-8. Kr. 130,00.
- 02:8 Christensen, E. & Ottosen, M.H.: Børn og familier. 2002. 60 s. ISBN 87-7487-685-6. Kr. 50,00.
- 02:9 Weatherall, J.H.: Vejen til førtidspension. En analyse af overgangen til førtidspension i befolkningen. 2002. 82 s. ISBN 87-7487-686-4. Kr. 65,00.

- 02:10 Christensen, E. & Egelund, T.: Børnesager. Evaluering af den forebyggende indsats. 2002. 218 s. ISBN 87-7487-687-2. Kr. 165,00.
- 02:11 Børnesager i korte træk. Evaluering af den forebyggende indsats. 2002. 44 s. ISBN 87-7487-688-0. Kr. 40,00
- 02:12 Når der er brug for hjælp. Kommunens hjælp til børn og deres forældre. 2002. 28 s. ISBN 87-7487-689-9.
- 02:13 Egelund, T. & Thomsen, S.A.: Tærskler for anbringelse. En vignetundersøgelse om socialforvaltningernes vurdering i børnesager. 2002. 204 s. ISBN 87-7487-690-2. Kr. 165,00.
- 02:14 Olsen, H.: Attitudes towards the disabled in Denmark. 2002. 28 s. ISBN 87-7487-691-0.
- 02:15 Bengtsson, S.: Bestemmer forvaltningen om du får førtidspension? – kommunens forvaltningspraksis og tilkendelse af førtidspension. 2002. ISBN 87-7487-692-9. Kr. 90,00.
- 02:16 Bach, H.B.: Aktiv socialpolitik – en sammenfatning af evalueringer af revalidering og aktivering. 2002. 114 s. ISBN 87-7487-693-7. Kr. 90,00.
- 02:17 Kvist, J. (red.): Beskæftigelsespolitik i et nyt Europa. 2002. 109 s. ISBN 87-7487-694-5. Kr. 85,00.
- 02:18 Kvist, J. (red.): Velfærdspolitik i et nyt Europa. 2002. 120 s. ISBN 87-7487-695-3. Kr. 90,00.
- 02:19 Boll, J. & Kruhøffer, A.: Virksomheders sociale engagement. Årbog 2002. 2002. 162 s. ISBN 87-7487-696-1. Kr. 130,00.
- 02:20 Boll, J. & Kruhøffer, A.: Virksomheders sociale engagement. Årbog 2002 – Sammenfatning. 2002. 32 s. ISBN 87-7487-699-6. Kr. 30,00.
- 02:21 Boll, J. & Kruhøffer, A.: Social responsibility of enterprises. Yearbook 2002 – Summary. 2002. 32 s. ISBN 87-7487-698-8. Kr. 30,00.
- 02:22 Ploug, N. (red.): Velfærd i Europa. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets komparative velfærdsforskning. 2002. 57 s. ISBN 87-7487-700-3. Kr. 50,00.
- 02:23 Andersen, D. & Heide Ottosen, M. (red.): Børn som respondenter. Om børns medvirken i survey. 2002. 218 s. ISBN 87-7487-703-8. Kr. 175,00.
- 02:24 Heide Ottosen, M. & Torbenfeldt Bengtsson, T.: Et differentieret fællesskab. Om relationer i børnehaver, hvor der er børn med handicap. 2002. 224 s. ISBN 87-7487-704-6. Kr. 175,00.

- 02:25 Carøe Christiansen, C. & Schmidt, G. (red.): Mange veje til integration. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om etniske minoriteter. 2002. 76 s. ISBN 87-7487-705-4. Kr. 65,00.
- 02:26 Bonke, J.: Tid og velfærd. 2002. 112 s. ISBN 87-7487-709-7. Kr. 90,00.
- 02:27 Bonke, J. & Munk, M.D.: Fordeling af velfærd i Danmark. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om velfærdsfordeling. 2002. 60 s. ISBN 87-7487-707-0. Kr. 50,00.
- 02:28 Schmidt, G.: Tidsanvendelse blandt pakistanere, tyrkere og somaliere – Et Integrationsperspektiv. 2002. 148 s. ISBN 87-7487-708-9. Kr. 150,00.
- 02:29 Fridberg, T. (red.): Socialpolitik – indsats og virkninger. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning i socialpolitik og effektivitet i velfærdsproduktionen. 2002. 86 s. ISBN 87-7487-701-1. Kr. 50,00.
- 02:30 Hohnen, P.: Aftalebaserede skånejob. 2002. ISBN 87-7487-706-2. Kr. 85,00.
- 03:01 Clausen, T.: Når hørelsen svigter. Om konsekvenserne af høreindsættelse i arbejdslivet, uddannelsessystemet og for den personlige velfærd. 2003. 228 s. ISBN 87-7487-713-5. Kr. 165,00.
- 03:02 Bjørn, N. H. (red.): Indenfor – udenfor. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om integration og marginalisering. 2003. 54 s. ISBN 87-7487-711-9. Kr. 60,00.
- 03:03 Hagedorn-Rasmussen, P. & A. Kamp: Mangfoldighedsledelse. Mellem vision og praksis. 223 s. ISBN 87-7487-713-5. Kr. 165,00.
- 03:04 Egelund, T. & A.D. Hestbæk: Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt. 404 s. ISBN 87-7487-714-3. Kr. 285,00.
- 03:05 Rosdahl, A. & Uldall-Poulsen, H.: Lederne og det sociale engagement. 184 s. ISBN 87-7487-715-1. Kr. 140,00.

Social Forskning er instituttets nyhedsblad. Det udkommer fire gange om året og orienterer i en lettilgængelig form om resultaterne af instituttets arbejde. Lejlighedsvis udkommer Social Forskning som udvidet temanummer med bidragydere udefra.

Abonnementet er gratis, kan tegnes ved henvendelse til instituttet. Emne-opdelte lister over instituttets publikationer kan ses på instituttets hjemmeside: www.sfi.dk. Hver titel er forsynet med en kort omtale, og der er mulighed for at bestille rapporterne via hjemmesiden. En fuldstændig liste over instituttets udgivelser kan fås ved henvendelse til Socialforskningsinstituttet tlf. 33 48 09 46, e-mail: library@sfi.dk.

HVAD KVINDER OG MÆND BRUGER TIDEN TIL
– om tidsmæssig ligestilling i danske familier

Forskningsleder: Ivan Thaulow
Forskningsgruppen: Børn, integration og ligestilling

ISSN 1396-1810
ISBN 87-7487-719-4

Grafisk tilrettelæggelse og produktion: KPTO as
Omslagsillustration: john.eley.dk
Oplag: 1.000
Trykkeri: Phønix Trykkeriet A/S

©2003 Socialforskningsinstituttet og
Roskilde Universitetscenter / Center for ligestillingsforskning

Socialforskningsinstituttet
Herluf Trolles Gade 11
1052 K
Tlf. 33 48 08 00
sfi@sfi.dk
www.sfi.dk

Socialforskningsinstituttets publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden. Skrifter, der omtale, anmelder, henviser til eller gengiver Socialforskningsinstituttets publikationer, bedes sendt til instituttet.

HVAD KVINDER OG MÆND BRUGER TIDEN TIL

– om tidsmæssig ligestilling i danske familier

Dilemmaet arbejdsliv og familieliv er et centralt tema for ligestillingsdebatten. Denne undersøgelse belyser ligestillingen i Danmark gennem kvinder og mænds tidsforbrug. Der er stadig forskel på, hvordan kvinder og mænd bruger tiden. Mænd bruger mere tid på erhvervsarbejde, kvinder mere tid på børn og husholdningsarbejde. I småbørnsfamilier forekommer der ofte specialisering, hvor mange opgaver søges løst gennem arbejdsdeling, ude såvel som hjemme.

Tidsforbruget i de danske familier er sammenlignet med tidsforbruget i familier fra andre europæiske lande. Undersøgelsen baserer sig på en tidsanvendelsesundersøgelse for 2001. Der blev interviewet 2.700 danske kvinder og mænd og udfyldt godt 6.000 dagbøger.



Roskilde Universitetscenter / Center for ligestillingsforskning